

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
T Ü R K T A R İ H K U R U M U

ISSN 0041-4255

BELLE TEN

DÖRT AYDA BİR ÇIKAR

Cilt : LXXX

Sa. 288

Ağustos 2016

ANKARA – 2016

İÇİNDEKİLER

Makaleler, İncelemeler:	<u>Sayfa</u>
SİR GAVAZ, ÖZLEM: Hititçe Metinlerde Geçen KUR ^{1D} <i>Hulana</i> -/ KUR ^{1D} SİG 'Yün Nehri Ülkesi' Üzerine Yeni Bir Değerlendirme Tepe	357
YILDIRIM, M. İBRAHİM: Timurlu Tarihine Dair Farsça Yeni Bir Kaynak: Zahîr-i Mar'aşî'nin <i>Müntahabü't-Tevârih</i> 'i	371
KUL, EYÜP: 1703 Tarihli Bir Rapora Göre Kratova, Köstendil, Üsküp, Trepçe ve Jejene Madenlerinin Islahı	395
TÜRKMEN, İLHAN: Osmanlı Kaynaklarına Göre 1740'larda Belgrad'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	411
DEMİRYÜREK, MEHMET: İngiltere Tercümanları ve 1758 Tercüman Reformu	439
EFE, AYLA: II. Mahmut'un Mal-Mülk Sayımı: Evreşe Örneği	483
KASUMOVIĆ, FAHD: Bosna-Hersek'teki Osmanlı Mirasını Anlarken: Saraybosna Şer'iyye Sicillerinde İslam Dininin Kabulüne Dair Kayıtlar, 1800-1851.....	507
SÜME, MEHMET: Osmanlı Vergi Uygulamalarına Bir Örnek: Okruva Resmi	531
GÖLEN, ZAFER: Tanzimât Döneminde Osmanlı Devleti'nin Bosna Hersek Ormanlarını Korumaya Yönelik Çabaları	547
SATILMIŞ, SELAHATTİN: 1881 Sakız Depreminde Osmanlı Afet Yönetimi ve Vali Sadık Paşa'ya Yönelik Eleştiriler.....	573
KORKMAZ, TELLİ: Türk-Sovyet İlişkilerinde G. V. Çiçerin ve Ermeni Meselesi	619
Çeviriler:	
HASANOV, ZAUR (Çev.: Bağdagül Musa): İskitlere ve Türk-Moğol Halklarına Ait Aynı Gelenekler, Kültür ve Psikolojik Özellikler.....	639
Özetler	663
İngilizce Özetler	671
Belleten Dergisi Yayın İlkeleri ve Başvuru Şartları.....	679
Belleten Journal Editorial Principles and Application Requirements	682

OSMANLI KAYNAKLARINA GÖRE 1740'LARDA BELGRAD'IN SOSYO- EKONOMİK YAPISI

İLHAN TÜRKMEN*

Giriş

Belgrad Osmanlılar için jeo-stratejik konumu itibariyle önemli bir şehir ve kaledir.¹ Osmanlıların “yayıma- fetih” hem de “savunma- muhafaza” stratejilerinde önemli rol oynamıştır.² Osmanlı orduları için belli bir dönem ileri harekât üssü konumunda olmuştur.³ Osmanlıların askerî açıdan zayıf düştükleri dönemlerde çok kritik hale gelen “savunma derinliği”nin nirengi noktası olmuştur. 1688 yılında Habzburglular şehri ele geçince Balkanların içlerine kadar ilerleme fırsatı bulmuşlardır. Böğürdelen Belgrad, Semendire, Vidin'in üzerinde bulunduğu kuzey savunma hattının merkezi durumundadır.⁴

18. Yüzyılda Avusturya ve Rusya Osmanlı Devleti'nin elindeki bazı bölgeleri ele geçirerek bir Akdeniz devleti olmayı amaçlamışlardır. Avusturya Pasarofça Antlaşması (1718) ile Belgrad'ı Osmanlılardan almış olmasına rağmen İtalya karşısında başarılı olamadığından dolayı, Bosna- Hersek ve Balkanlar'a doğru ilerlemeyi kendi politikaları açısından daha uygun görmüştür.⁵ Rusya ise tarihî politik emelleri doğrultusunda İstanbul'u ve boğazları ele geçirmek istemektedir.⁶ Ancak Avrupa ülkeleri arasında siyasî rekabet ve çekişmeler Avusturya ve Rusya'nın amaçlarını gerçekleştirmesini engellemiştir.

Avrupa'daki siyasî gelişmeler çerçevesinde Avusturya; ezeli rakibi Fransa ve yeni gelişmekte olan Prusya'ya karşı destek aramıştır. Politik çıkarlarına çok uygun

*Yrd. Doç. Dr., ilhanturkmen@hotmail.com

¹ İlhan Türkmen, *XVI. Yüzyılda Belgrad Kazası*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014, (Yayınlanmamış doktora tezi) s. 312-313.

² Selim Aslantaş, “Belgrad-ı Dâr-ul-Cihad” *Türkiyat Araştırmaları*, Hacettepe Üniversitesi, Sayı.15, Güz 2011, s. 13 .

³ Türkmen, *Belgrad Kazası*, s. 314.

⁴ Aslantaş, “Belgrad” s. 32.

⁵ Hakan Karagöz, *1737- 1739 Osmanlı- Avusturya Harbi ve Belgrad'ın Geri Alınması*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2008, s. 14.

⁶ Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, TTK, Ankara, 1990, s. 21; Haluk F. Gürsel, *Tarih Boyunca Türk Rus İlişkileri*, İstanbul 1968, s. 55; Karagöz, *Belgrad'ın Geri Alınması*, s. 14.

olmasa da Osmanlıları Avrupa'dan uzaklaştırarak Balkan topraklarını Rusya ile paylaşmaya razı olmuştur.⁷ Bu amaçla 1726 yılında Rusya ile Avusturya Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak antlaşması imzalamışlardır.⁸ Antlaşmaya göre önce Rusya daha sonra da Avusturya Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açacaktır.⁹

Osmanlı Devleti'nin İran seferleri ile meşgul olduğu sırada Rusya müttefiki Avusturya ile beraber Prut ve Edirne muahedelerinin hilafına Lehistan'a askerî müdahalede bulunmuşlardır. III. Augustus'u Lehistan kralı seçtirmişlerdir. Ayrıca Ruslar'ın Azak kalesine taarruz etmesi, Don nehrine gemi çıkarmaları, Kabartay arazisinden geçerek İran'daki Osmanlı kuvvetlerine yardım götürecek olan Kırım kuvvetlerinin geçişinin engellenmesi iki ülke arasındaki ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur.¹⁰ Kısa bir süre sonra Rus orduları Or-Kapu'yu¹¹ teslim aldıkları gibi Kırım ve Bahçesaray'ı da yakmışlardır.¹²

Bu sırada yeni sadrazam olmuş olan Serdâr-ı ekrem Silahdar Mehmed Paşa Osmanlı ordusu ile Baba Dağı'na gelmiştir. Kaptan-ı derya Canım Hoca ise Kırım'a ulaşmak amacıyla donanma ile Karadeniz'e açılmıştır. Osmanlı dış siyasetinde bu gelişmeler yaşanırken Avusturya elçisi Leopold von Talman İstanbul'da Osmanlı'yı türlü sebeplerle oyalamakla meşguldür.¹³ Fransa Avusturya'nın ikili siyasetinden Sadrazam Fındıklılı Mehmed Paşa'yı haberdar etmişse de bu ikaz itibar görmemiştir.¹⁴

Hazırlıklarını tamamlayan Avusturya üç koldan Osmanlı topraklarına saldırmıştır. (Temmuz 1737). Avusturya kuvvetlerinden bir kol Niş üzerine, Sava'yı geçen diğer kol Banyaluka ve İzvornik üzerine yürümüş, diğer kol ise Eflak üzerinden Bükreş'i zaptetmiştir. Diğer taraftan Ruslar ise Özi'yi ele geçirmişlerdir.¹⁵ Bu esnada yeni sadrazam olan Muhsinzâde Abdullah Paşa¹⁶ Köprülüzade Ahmet Paşa'yı Niş'in geri alınması için görevlendirmiştir. Hekimoğlu Ali Paşa'yı da Bosna'nın müdafaası-

⁷ Karl Roider, *Austria's Eastern Question 1700- 1790*, New Jersey, 1982, s. 6.

⁸ Karagöz, *Belgrad'ın Geri Alınması*, s. 14.

⁹ Mücteba İlgürel, "I. Mahmud" *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.11, Çağ Yayınları, 1989, s. 140.

¹⁰ Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.5, Yeditepe Yayınları, 2011, s. 462; İlgürel, "I. Mahmud" s. 139.

¹¹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.5, s.474; Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.4, Yeditepe Yayınları, 2012, s. 348.

¹² Şem'dânizâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Tarih-i Mür'it- Tevârih*, (Neşr. M. Münir Aktepe), C.I, İstanbul 1976, s. 63-64.

¹³ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 5, s. 469-470.

¹⁴ Sami ve Şakir ve Suphi; *Tarih*, İstanbul, 1198, s. 93, 95.

¹⁵ *Tarih-i Mür'it- Tevârih*, I, s. 67-68.

¹⁶ Bkz: Şükrü Özen, "Abdullah Paşa (Muhsinzade)" *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C.1, Yapı Kredi Kültür Yayınları, 1999, s. 29.

na göndermiştir.¹⁷ Ahmet Paşa Niş'i geri almayı başarmıştır.¹⁸ Ali Paşa ise Avusturyalıları iki kere bozguna uğratmıştır. Vidin yakınlarında da İvaz Mehmed Paşa bir diğer Avusturya ordusunu yenilgiye uğratmıştır. Sadrazam Yeğen Mehmed Paşa'da¹⁹ Sebeş ve Lugoş kalelerini tazyik ederek Adakale'yi zapt etmiş ve Belgrad'a akınlar yapmıştır.²⁰

Rus cephesinde ise Numan Paşa Kırım kuvvetleri ile beraber Aksu ve Dinyester boylarında Rus ilerlemesini durdurmuştur. Osmanlı donanması da Karadeniz'de Rus donanmasını saf dışı bırakmıştır.²¹ Özi ve Kılburun kaleleri alınarak Ruslar karşısında da üstünlük elde edilmiştir. Bu arada Fransa'nın tavassutu ile Avusturya ve Rusya sulh yapılmasına olumlu yaklaşmıştır. Vidin seraskerliğinden sadarete getirilen İvaz Mehmed Paşa 1739 baharında ordunun başında Belgrad üzerine yürümüştür. Osmanlı orduları Belgrad önlerinde Avusturya ordularını ağır bir yenilgiye uğratmıştır. Bu arada Rusya Hotin'i ele geçirmiş olsa da Avusturya'nın ittifaktan çekilmesi, Rusya'yı da sulh yapmaya mecbur bırakmıştır.²² 18 Eylül 1739 yılında İvaz Mehmed Paşa ile Kont Neipperg arasında Belgrad Antlaşması imzalanmıştır. İki ülke arasında Tuna ve Sava nehirleri sınır olurken Belgrad yeniden Osmanlı topraklarına katılmıştır.²³ Aynı tarihte Fransa sefiri Marquis de Villeneuve'nin arabuluculuğu ile Rusya ile de 15 maddelik bir antlaşma imzalanmıştır.²⁴ Bu ikinci Belgrad Antlaşması ile Azak Kalesi yıkılarak tarafsız hale getirilmiş ve Kabartay bölgesi Osmanlı topraklarına dahil edilmiştir.²⁵

Osmanlı Devleti Belgrad Antlaşmaları ile Karlofça ve Pasarofça Antlaşmalarındaki bazı kayıplarını telâfi etmiştir. Ayrıca Avusturya ve Rusya gibi devrin iki büyük devleti ile baş ederek hala güçlü olduğunu ispat etmiştir.²⁶ Avusturya ve Rusya ile yapılan Antlaşmalarda arabuluculuk yapan Fransa'ya verilen kapitülasyonlar daha da genişletilerek yenilenmiştir.

Belgrad'ın yeniden Osmanlı topraklarına katılmasından sonra hicrî 1154 (m.1741) yılında tahrir edildiği arşiv kaynaklarından anlaşılmaktadır.²⁷ Bu çalışma-

¹⁷ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.4, s. 353-354.

¹⁸ Niş'in düşmesi Avusturya tarafında ciddi endişelere yol açmıştır. Niş'in düşmesinden sorumlu tutulan General Doksat ve Niş Muhafız subayları Belgrad'a gelince hemen tutuklanmışlardır. Savaş mahkemesinde yargılanan General Doksat idam edilmiş ve servetine el konulmuştur. Bkz: Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.5, s. 507.

¹⁹ Bkz: Cemal Toksoy, "Mehmed Paşa (Yeğen)" *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlı Ansiklopedisi*, C.2, Yapı Kredi Kültür Yayınları, 1999, s. 173-174.

²⁰ İlgürel, "I. Mahmud" s. 140.

²¹ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.4, s. 357.

²² Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.4, s. 364.

²³ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.5, s. 548.

²⁴ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.5, s. 568-570.

²⁵ *Tarih-i Mür'it- Tevârih*, I, s. 93-94.

²⁶ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.4, s. 365-366.

²⁷ Belgrad'ın tekrar Osmanlı hakimiyetine alınmasından sonra Belgrad tahrir edildiği gibi aynı

da Tapu Dairesi Arşivi Başkanlığı'nda Kuyûd-i Kadime Arşivi kataloğunda yer alan 18 numaralı mufassal tahrir defterinin verdiği bilgiler çerçevesinde 18. Yüzyıl Belgrad'ının idarî durumu, nüfus ve yerleşim durumu ayrıca iktisadî hayatı hakkında bilgi verilecektir.²⁸ 18 numaralı mufassal tahrir defterinin Belgrad'ın Avusturya'dan geri alınmasından hemen sonra yapılan bir tahrir olması da ayrıca defteri önemli kılmaktadır. Belgrad ile ilgili Osmanlı arşivlerinde 17. Yüzyıla ait bir tahrir defteri tespit edilememiştir. Bu yüzyıla ait tespit edilen tahrir defterleri tımar kayıtları ve Belgrad'a irsal olunan mühimmat listelerinin tutulduğu defterlerden oluşmaktadır. 16. Yüzyılda ise Belgrad Semendire Sancağı içerisinde tahrir edilmiştir.²⁹

Belgrad'ın yeniden tahrir edilmesi için 1741 yılında defterhane-i âmire katiplerinden Sıdkı Abdurrahman ve Ali Abdi Efendiler görevlendirilmiştir.³⁰ Defter mufassal olarak düzenlenmiş olup bir nüshası da baş muhasabeye verilmek üzere tahrir olunmuştur.³¹ Defterde kaydedilen yerleşim yerleri şunlardır: Nahiye-i Belgrad-ı dâr'ul- cihad, Nahiye-i Havale, Nahiye-i Jelejnik, Nahiye-i Pirlep, Nahiye-i Galubara, Nahiye-i Lumniçe, Nahiye-i Lefçe, Nahiye-i Lepaniçe, Nahiye-i Valyeva, Nahiye-i Morava-i Rudnik'tir. Belgrad defterde 18-75 numaralı sayfalar arasında kayıtlıdır.

1. Belgrad'da İdarî Durum

Belgrad, 16. Yüzyıl tahrir defterlerinde Semendire Sancağı'na bağlı olarak tahrir edilmiştir. 16. Yüzyılda bir kaza olarak teşkilatlanmıştır.³² Aynı durumun 18. Yüzyılda da devam ettiği anlaşılmaktadır. Semendire Sancağı'na bağlı bir kaza olarak teşkilatlandığı anlaşılmaktadır. Fakat incelenen defterde Belgrad'ın *kaza* olarak

zamanda savaştan dolayı hasar gören Belgrad Kalesi'de tamir edilmiştir. Bu husus Tahir Sevinç'in makalesinde işlendiği için burada tekrar konu edilmemiştir. Savaştan sonra Belgrad Kalesi'nin tamiri ve kalenin tamiri için vazife alan hizmet erbabı için bkz: Tahir Sevinç; "Belgrad Kalesi'nde Tamir ve İmar Faaliyetleri" *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 32, Ağustos 2014, s. 111-130.

²⁸ 16. ve 17. Yüzyıllarda Semendire Sancağı içerisinde kaza olarak tahrir edilmiştir. 18. Yüzyılda da durum farklı değildir. Aynı yıl Semendire ve diğer kazalarının da tahrir edildiği tespit edilmiştir. İlgili tahrir Kuyûd-i Kadime arşivinde 17 numaralı mufassal tahrir defteridir. Bu defterde Belgrad ile ilgili bilgiler mevcut değildir. Belgrad 18 numaralı mufassal tahrir defterinde kaydedilmiştir. 17 numaralı mufassal tahrir defterinde kaydedilen yerleşim birimleri şunlardır: *Nahiye-i Resava, Nahiye-i Pojarefçe (Luçiçe), Nahiye-i Omol, Nahiye-i Boreçe, Nahiye-i Milava, Nahiye-i Izvizd, Nahiye-i Güvercinlik, Nahiye-i Hram*'dır. Bkz: TADB. TTD (Tapu Arşivi Dairesi Başkanlığı), 17, s. 1-7.

²⁹ Belgrad ile ilgili tahrir defterleri hakkında bilgi için bkz: Türkmen, *XVI. Yüzyılda Belgrad Kazası*, s. 1-9

³⁰ TADB. TTD, 18, s. 2.

³¹ "Bir sureti lieclî't-te'yîd ba'de'l-kayd Baş Muhasebeye dahi kezâlik kayd için Divândan ilmü haber olmak üzere aynı bir sureti muhasebe-i merkûmeye virilmek ferman-ı âlî buyurulduğu işbu defter-i mufassalla sebt olundu tahriren fi'l-yevmü's-sânî ve'l-işrân min şehri-i Cemaziyeevvel sene erbaa ve hamsin ve miete ve elf" (hici 1154) (m.6 Ağustos 1741). Bkz: TADB. TTD, 18, s. 3.

³² Türkmen, *XVI. Yüzyılda Belgrad Kazası*, s. 41 vd.

değil *nahiye* olarak kaydedildiği görülmektedir.³³ Yüzyılın sonlarına doğru da aynı durumun devam ettiği ve Belgrad'ın nahiye olarak kaydedildiği anlaşılmaktadır.³⁴ Köy ve mezraa gibi küçük birimlerin idarî ve coğrafi sınırlarla çevrili bölgelere taksim olunmasıyla tesis edilen nahiyeler umumiyetle kazanın bir parçasını oluştururlar. Ancak her bölge için her zaman bu geçerli değildir.³⁵ Taşra teşkilatında livâ (sancak) adıyla bilinen askerî ve idarî birimlerin alt bölümünü ifade eden bir anlam kazanması XV. Yüzyılda görülür. İdarî bakımdan bir sancak beyinin yönetiminde bulunan livalarla bir kadının yetki sahasına inhisar eden kazalar idarî ve coğrafi açıdan içinde muhtelif sayıda köy, mezraa ve aşiret gruplarının bulunduğu bölgelere taksim edilmekte ve bu bölgeler genelde nahiye olarak adlandırılmaktaydı. Nahiyeler esas itibariyle tımar sistemi çerçevesinde ortaya çıkan ve coğrafi bir bütünlük gösteren bölgelerdi. Bu bakımdan nahiye ve kaza birimleri biri askerî diğeri hukukî anlamda birbirini tamamlayıcı özellik gösteriyordu. Kadının hukukî yetki alanı olan kaza bölgesi içerisinde askerî ünite durumundaki nahiyeler bulunabilirdi. Sancaklara ait tahrir defterleri tımar sistemini ortaya koymak için hazırlandığından bu tür defterlerde kaza birimi değil nahiye esas alınmıyordu. Dolayısıyla kaza birimi bazen nahiye olarak gösteriliyordu.³⁶ Belgrad Kazası ile ilgili de aynı durum geçerlidir. Bu durumun nedeni nahiyeler idarî, askerî ve coğrafi fonksiyonları itibariyle Osmanlı taşra teşkilatında daha belirgin bir hiyerarşik yapılanma içine girmiş olmasından kaynaklanmaktadır.³⁷ 16. Yüzyıl Belgrad tahrir kayıtlarında bakıldığında köyler kaydedilirken "*nahiye*" mahalleler kaydedilirken genelde "*kaza*" tabiri kullanılmıştır. 1527 tarihli defterde köyler kaydedilirken "*nahiye-i Belgrad*" şeklinde kaydedilmiştir.³⁸ İncelenen 1741 tarihli defterde ise kaza yerine nahiye kullanılmıştır.³⁹ Osmanlı'nın taşra idarî yapısında kazalar kadılıkla idare edilmektedir. Belgrad'da bir kaza olarak teşkilatlandığından idarî yapısı kadılıktır. Belgrad kadısı "mevleviyet" payeli bir kadılıktır. Mevleviyet payeli kadılar Osmanlı teşkilat yapısı içerisinde büyük şehirlere atanmaktadır.⁴⁰ Evliya Çelebi Belgrad kadılığı için "*500 akçelik mevliyete sahip*" demektedir.⁴¹ Bu şekli ile bakıldığında Belgrad Kadılığı en yüksek mevliyete sahip bir

³³ Defterde "*Nahiye-i Belgrad-ı Dâr'ul-Cihad*" şeklindedir. Bkz: TADB. TTD, 18, s. 4.

³⁴ "*Derdest-i Liva-i Semendire, Nahiye-i Belgrad*" şeklindedir. Bkz: TADB. TTD, 417, s. 1.

³⁵ Feridun Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, Ankara 1989, s. 110; Üçler Bulduk, "16. Yüzyılda Çorum Sancağı'nın İdarî Yapısı" *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Çorum Sempozyumu*, Çorum 1998 s.23; M. Tayyip Gökbilgin, "Nahiye" *İslam Ansiklopedisi*, C. IX, s.36-37; İlhan Türkmen, "16. Yüzyılda İskilip Kazası", *Düni Bugünü ve Yarını İle İskilip Sempozyumu*, 9-11 Ekim 2014, İskilip, s. 2.

³⁶ İlhan Şahin, "Nahiye" *TDVİA*, c.32, 2006, s. 307.

³⁷ Türkmen, *XVI. Yüzyılda Belgrad Kazası*, s. 42.

³⁸ BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), TT, 978, s. 881.

³⁹ TADB. TTD, 18, s. 4.

⁴⁰ *Kanunname-i Ali Osman*, haz: Abdülkadir Özcan İstanbul 2007, s. 11.

⁴¹ Mevleviyetin en düşüğü Devriye Mevleviyeti idi ki; Maraş, Anteb, Bosna, Sofya, Belgrad, Bağdad bu tür mevleviyelerden bir kaçıydı. Dolayısıyla Belgrad'daki kadı mevleviyet payesinde olup Mevleviyetin

kadıktır. Mevliyet konumundaki kadılara “molla” da denilmektedir. Mollalar kendilerine bağlı kaza veya nahiyelere “nâip”ler gönderebilirler. Belgrad kadısına da bir kayıta “molla” şeklinde hitap edilmesi, Belgrad kadılığının “mevleviyet” konumunda olduğunu göstermektedir.⁴²

2. Nüfus ve Yerleşme

a. Şehir Merkezi Nüfus ve Yerleşme

1741 tarihinde Belgrad'ın nüfusu şehir ve köy nüfusu olarak tasnif edilerek ele alınacaktır. İncelenen defterde şehir nüfusu “Nefs-i Belgrad-ı Dâr'ul- Cihad”⁴³ başlığı altında verilmiştir. 1739'da Belgrad'ın geri alınmasından sonra yapılan bir tahrir olduğundan dolayı Müslüman nüfusun fazla gayr-i müslim nüfus (gebran) ise azdır. Bunun en önemli nedeni savaştan dolayı gayr-i Müslim nüfusun şehri terk etmesidir. Ayrıca 16. yüzyıl sonlarında defterlerde kayıtlı olan mahallerin pek çoğu 1741 yılındaki tahrirde yoktur.⁴⁴ 1741 tahrirde bazı mahallelerin savaştan dolayı tahrip olduğu ve tamir edildiği anlaşılmaktadır. Mahallenin kim tarafından tamir edildiği mahalle isminin yanına yazılmıştır.⁴⁵ Mahallede oturanların isimlerinin altına statü veya durumunu belirtir herhangi bir kayıta düşülmemiştir. Bu sebeple mahallelerdeki tahmini nüfus hesaplanırken herkesi müzevvec hane olarak kabul edip hesaplama yapılmıştır. Mahallelerdeki mücerred nüfus veya vergiden muaf olduklarını bildiğimiz imam, hatip veya piri fânilere kayıtlarda rastlanılmamaktadır.

Gayr-i müslim mahalleler 16. Yüzyıl sonlarında Belgrad'da 7 iken 1741 yılında sadece bir gayr-i müslim mahalle kaydı vardır.⁴⁶ Bunun dışında gayr-i müslim nüfus cemaat olarak kaydedilmiştir.⁴⁷ Mahallelerin Belgrad'ın hangi tarafında olduğu konusu da kayıtlarda mevcut değildir. Müslüman mahallelerden Bayram Bey Mahallesi 16. Yüzyıl tahrirlerinde de geçmektedir. Bu kayıtlarda Bayram Bey mahallesinin yeri Belgrad varoşudur.⁴⁸

---

en alt pâyesi olan Devriye Mevleviyeti pâyesinde idi. Bunlara bağlı ayrıca kazalar vardı ki, “molla” durumundaki büyük kadılar buralara “nâipler” gönderirler idi. Bkz. Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisâdî ve İctimâî Tarihi*, c.1, Ankara, 1999, s. 96.

⁴² “Belgrad Montlasına ve Budin Eyaletindeki kadılara hüküm ki” Bkz. BOA. MD, 82, hk:206 (M.1618) ayrıca Bkz. BOA. MD, 93, h: 245.

⁴³ TADB. TTD, 18, s. 18.

⁴⁴ 1585 tarihinde Belgrad'da 25 müslüman mahallesi, 7 gayr-i müslim mahallesi kaydı vardır. Bkz: TDAB. TTD, 184, s. 192a vd.

⁴⁵ “Mahalle-i Cami-i Şerif Bayram Bey tamiriyesine Atik Mustafa Efendi” Bkz: TADB. TTD, 18, s. 28; “Mahalle-i Cami-i Şerif Hacı Piri Belgrad Defterdan Ahmed Efendi ta'mir etmiştir” Bkz: TADB. TTD, 18, s. 21.

⁴⁶ “Mahalle-i Sava cemaat-i gebrân” şeklindedir. Bu mahallede 5 hane kayıtlıdır. Bkz: TADB. TTD, 18, s. 39.

⁴⁷ Bu cemaatler defterde şunlardır: “Cemaat-i kuptiân (2 hane), Cemaat-i gebrân der varoş (3 hane), Cemaat-i yahudiyân der varoş-ı Belgrad (45 hane)” TADB. TTD, 18, s. 38-39.

⁴⁸ “Mahalle-i Cami-i Şerif Merhum Bayram Bey der Varoş” şeklindedir. Bkz: TADB. TTD, 184, s. 190b.

Defterde nefis-i Belgrad başlığı altında kayıtlı ilk mahalle Turgud Bey mahallesidir.⁴⁹ Bu mahalle 54 hanedir. Müslüman bir mahalledir. Tahminî nüfusu 270'dir.⁵⁰ Diğer bir mahalle Abdi Paşazade Ali Paşa mahallesidir.⁵¹ Mahallede 198 vergiye tâbi hane kayıtlıdır. Tahminî nüfusu 990'dur. Kayıtlardaki Müslüman mahallelerden bir diğeri Hacı Piri mahallesidir.⁵² 1741 tarihinde Belgrad'daki en kalabalık mahalledir. 726 hane kayıtlıdır. Mahalle 1739'da Belgrad Avusturya'dan geri alındıktan sonra Belgrad defterdarı Ahmed Efendi tarafından tamir edilmiştir. Mahallenin tahmini nüfusu 3.630'dur. Kayıtlarda yer alan bir diğer mahalle Bayram Bey mahallesidir. 16. Yüzyıl tahrir kayıtlarda bu mahalle mevcuttur. Hacı Piri mahallesinden sonraki en kalabalık ikinci mahalledir. 714 hane kaydı vardır. Tahmini nüfusu 3.570'dir. Bayram Bey mahallesi 1739 savaşıdan sonra Atik Mustafa Efendi tarafından tamir ettirilmiştir.⁵³ Belgrad'a kayıtlı bir diğer mahalle Kayayaran (?) mahallesidir. Müslüman bir mahalle olup 228 hanedir. Tahminî nüfusu 1.140'dır. Kayayaran mahallesi Katip Mustafa Efendi tarafından tamir ettirilmiştir.⁵⁴ Tabahane mahallesi kayıttaki son Müslüman mahallesidir. Mahallenin savaştan dolayı yıkılan yerleri mîriden tamir edilmiştir. 109 hane olup tahminî nüfusu 545'tir.⁵⁵

Gayr-i müslim mahalle kaydı defterde bir tane olup Sava mahallesidir. Mahallenin isminin yanına oturanların gayr-i müslim (gebrân) olduklarına dair kayıt düşülmüştür. Mahallede vergiye tâbi hane sayısı 5'tir. Tahminî nüfusu 25'tir. Kayıtlarda diğer gayr-i müslim unsurlar cemaat olarak kaydedilmiştir. Bu cemaatlar Yahudi, kıptî ve gebran olarak deftere yazılmıştır. Cemaatler içerisinde en kalabalık olanı 45 hane ile Yahudilerdir. Kayıttan Belgrad varoşunda oturdukları anlaşılmaktadır.⁵⁶ Kıptî cemaati⁵⁷ 2, "cemaat-i gebrân der- varoş" şeklinde kaydedilen gayr-i müslim hane ise 3'tür.⁵⁸ Belgrad'da şehir merkezine Müslüman olmayan hane sayısı 55'tir. Tahminî nüfus 275'tir.

⁴⁹ "Mahalle-i Cami-i Şerif Turgud Bey Ağâ-i Dâr'us-saade" şeklindedir. Bkz: TADB. TTD, 18, s. 18.

⁵⁰ Barkan'ın bir hâne için teklif ettiği 5 çarpanı Belgrad Kazası'nın nüfusunu tahmini olarak tespit etmemizde de kullanılmıştır. Buna göre haneler 5 ile çarpılmış ve varsa mücerred nüfus buna ilave edilmiştir. Bkz: Ömer L. Barkan, "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", *Türkiyat Mecmuası* TM,X, 1951- 1953, s. 11-12.

⁵¹ "Mahalle-i Cami-i Şerif Abdi Paşazade Ali Paşa" şeklindedir. Bkz: TADB. TTD, 18, s. 19.

⁵² "Mahalle-i Cami-i Şerif Hacı Piri Belgrad defterdarı Ahmed Efendi tamir etmiştir" şeklindedir. Bkz: TADB. TTD, 18, s. 21.

⁵³ TADB. TTD, 18, s. 28.

⁵⁴ "Mahalle-i Cami-i Şerif Kayayaran dest-i el-Küttâb Mustafa Efendi tamir etmiştir" şeklindedir. Bkz: TADB. TTD, 18, s. 35.

⁵⁵ "Mahalle-i Cami-i Şerif Tabahane hal-i taraf-ı mîriden tamir olmuştur" şeklindedir. Bkz: TADB. TTD, 18, s. 37.

⁵⁶ "Cemaat-i Yahudîyân der- Varoş-ı Belgrad" şeklindedir. Bkz: TADB. TTD, 18, s. 38-39.

⁵⁷ "Cemaat-i Kıptiyân" şeklindedir. Bkz: TADB. TTD, 18, s. 39.

⁵⁸ TADB. TTD, 18, s. 39.

Çizelge: 1			
1741 Tarihinde Nefs-i Belgrad Tahminî Nüfusu			
	Mahalle Adı	Hane Sayısı	Tahminî Nüfus
Mahalleler	Turgud Bey	54	270
	Abdi Paşazade Ali Paşa	198	990
	Hacı Pîri	726	3630
	Bayram Bey	714	3570
	Kayayaran	228	1140
	Tabahane	109	545
	Sava	5	25
Cemaatler	Yahudiler	45	225
	Kıptîler	2	10
	Gebrân	3	15
	Toplam	2.084	10.420

b. Köy Nüfusu ve Yerleşme

Belgrad'da köy nüfusunda şehir nüfusunda olduğu gibi yazılan isimlerin müzvevce veya mücerred olup olmadıkları belirtilmemiştir. Bu sebeple tahmini köy nüfusu çıkarılırken tüm isimlerin bir haneye karşılık geldiği kabul edilmiştir. Boş olan köylerin fazlalığı dikkat çekicidir. Bunun nedeni savaşın etkisi ile bu köylerin boşalmış olmasından kaynaklanmaktadır. Kayıtlarda geçen 64 köyden 14 köy boşalmış köy durumundadır.⁵⁹ Boşalmış (hâli) köyler dışında mezraa olarak kaydedilen yerler de kayıtlarda vardır. Bunlar genelde yazıldığı köyün ekinliği olarak kaydedilmiştir. Dolna Ostrujniçe köyünün iki mezraası vardır. Bu mezraalar Dolna Ostrujniçe köyünün ekinliği olarak yazılmıştır.⁶⁰ Bazı köylerde kıptîlerin de yaşadığı tespit edilmiştir. Bu köyler Dolna Ostrujniçe⁶¹ ve Vişiniçe⁶² köyleridir. Ayrıca Çağlan köyünde kaydedilmiş dört kişi Velika köyünde oturmaktadır.⁶³ En kalabalık köy 54 hane ile Vişiniçe⁶⁴ köyüdür. Dolna İslaniç⁶⁵ 32 hane ile en kalabalık ikinci köydür. Geliri en

⁵⁹ Boşalmış olan köyler *Žetun, Suha- Jelejnik, Ustublene, Homeska, Brusnik, Gorna İslaniçe, Hüseyinoğça, Sokolok, Vidokoyça, Modavaç, Dolan Dolan, Gorna Dolan, Direnevaç* ayrıca birde *Vavdine* adındaki manastır 1500 akçe gelire sahip olsa da boş olarak kaydedilmiştir. Bkz: Liste:1.

⁶⁰ "Mezraa-i Zeman karye-i mezbuvenin ekinliğidir 20" "Mezraa-i Tınak (?) karye-i mezbuvenin ekinliğidir 20" Bkz: TADB. TTD, 18, s. 61.

⁶¹ Toplam 16 haneden 4 hane kıptîdir. Bkz: TADB. TTD, 18, s. 61.

⁶² Toplam 54 haneden 2 hane kıptîdir. Bkz: TADB. TTD, 18, s. 62.

⁶³ TADB. TTD, 18, s. 63.

⁶⁴ TADB. TTD, 18, s. 62.

⁶⁵ TADB. TTD, 18, s. 66.

fazla olan 22.600 akçe ile Vişiniçe köyüdür. 20.800 akçe ile de Vinçe köyü en fazla geliri olan ikinci köydür. Vinçe köyünün hane sayısı 26'dır. 16. Yüzyıl tahrir defterlerinde Belgrad köylerinde "baştina" çiftliklerinin fazlalığı dikkat çekmektedir. Fakat 1741 yılındaki bu tahrirde ise baştina kaydı tespit edilememiştir.

Belgrad'ın toplam 64 köyünde 443 hane bulunmaktadır. Toplam tahmini nüfusu 2.215 kişidir.⁶⁶ Şehir nüfusuna kıyasladığımızda kır nüfusunun çok az olduğu anlaşılmaktadır. Bunun en önemli nedeni savaştan dolayı köylerde can ve mal güvenliğinin kalmamasıdır. Köy halkı bundan dolayı kendi güvenliğini sağlayabilmek için şehir merkezine veya savaştan uzak olan bölgelere göç etmiştir. Köylerle ilgili bir diğer husus hiç Müslüman köy kaydının olamamasıdır. Kayda göre; Müslüman nüfusun tamamı şehir merkezindedir. Şehir merkezi ve köylerde toplam gayr-i müslim hane sayısı 498'tir. Bu haliyle tahmini gayr-i müslim nüfus 2.490'dır. Gayr-i müslim nüfusun 2.215'i köylerde ikamet etmektedir. Şehir merkezinde Müslüman hane sayısı 2.029'dur. Bu şekilde tahmini Müslüman nüfus 10.145'tir.⁶⁷ Gayr-i müslim nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı %20'dir. Belgrad'ın Avusturya'dan iki yıl önce alındığı düşünülürse şehir merkezine ciddi bir müslüman nüfus gelmiş olmalıdır. Ayrıca gayr-i müslim nüfus Müslüman nüfusa göre çok azdır. Belgrad ve civarının gayr-i Müslimlerin yoğun yaşadığı bir yer olduğu düşünülürse, savaşın gayr-i müslim nüfusun azalmasında önemli bir etken olduğu söylenebilir.

3. İktisadî Durum

Belgrad'ın iktisadî yapısına bakıldığında şehir merkezinde de tarımsal faaliyetlerin yapıldığı anlaşılmaktadır.⁶⁸ Ayrıca şehrin civarındaki bağlarda bağcılık faaliyetleri yapılmaktadır. Şehir civarındaki bağlardan bir kısmının askerlere verildiği kayıtlardan anlaşılmaktadır.⁶⁹ Şehir merkezinde alınan mukataa gelirlerine de bakılırsa sınaî üretim kolları da 1741 yılında Belgrad'da yaygındır.⁷⁰

a. Mukataalar

1741 tarihinde Belgrad'da en fazla gelir getiren mukataa⁷¹ Belgrad İskelesi'ndeki

⁶⁶ Bkz: Liste:1.

⁶⁷ Bkz: Çizelge:1.

⁶⁸ Şehir civarında buğday, şair, çavdar, alaf, erzen, fasulye, kendir, kelem, piyaz, balçılık, meyve, bostan üretimi yapılmaktadır. Bkz: TADB. TTD, 18, s. 40.

⁶⁹ "Bağ, Mehmet, *Kelhüda-i Dizdar, 7 Vukiyye*" "Bağ, Ali Ağa, *Ser- Barutçyan-ı Terliyan, 12 vukiyye*", "Bağ, İbrahim, *Miralay-ı Varad, Kaya Burç, 4 vukiyye*" Bkz: TADB. TTD, 18, s. 39.

⁷⁰ TADB. TTD, 18, s. 40.

⁷¹ Mukataa XV. Yüzyılın ortalarından başlayarak XIX. Yüzyılın ortalarına kadar geçerli olan mukataa terimi; devlete ait bir kısım vergi ve resimlerin belirli bir meblağ karşılığında iltizama verilmesidir. Özellikle XVI. Yüzyılda mukataa devlete ait çeşitli gelir gruplarının özel şahıslar ya da kurumlar eliyle belli bir zaman dilimi ve meblağ mukabilinde toplanması ve devlet hazinesine teslimini ifade eder. Bkz: Mehmet Genç, "Mukataa", *TDVLA*, C.31, s. 129; Türkmen, *XVI. Yüzyılda Belgrad Kazası*, s. 232-233.

gümrüktür.⁷² Gümrükten yıllık 1741 yılında 720.000 akçe gelir elde edilmektedir.⁷³ Belgrad bir tarafı ile Sava diğer tarafı ile Tuna nehrine bakan yüksekçe bir tepe üzerinde kurulmuş bir şehirdir. İki büyük nehrin kıyısında kurulmuş olmasından dolayı askerî ve sivil taşımacılığın yapıldığı önemli bir limana sahiptir.⁷⁴ Bu liman üzerinde kurulmuş olan gümrükten gelen giden her türlü mal ve diğer nesnelere vergi alınmaktadır. İskele ve gümrük gelirleri toplam mukataa gelirleri içerisinde %46'lık bir paya sahiptir. Mukataa gelirlerinden ikinci büyük geliri tahmîs (kahve) mukataası oluşturmaktadır.⁷⁵ Belgrad'ın bir geçiş güzergâhı olması bu mukataa türünün yüksek olmasında etkili olmuştur. Doğudan veya Afrika taraflarından gelen kahvenin Tuna üzerinden Avrupa'ya sevk edilmesi sırasında Belgrad'da ki limanın da kullanılması bu mukataanın önemini artırmıştır.⁷⁶ Tahmîs mukataası Belgrad mukataa gelirleri içerisinde %27'lik bir orana sahiptir.

1741 tarihinde Belgrad'daki diğer mukataa gelirleri bazargân mukataası⁷⁷, şemhane (mumhane) mukataası⁷⁸, bâc-ı siyah ve bâc-ı pazar mukataası⁷⁹, ihtisap mukataası⁸⁰, kantar⁸¹ ve kapan mukataası⁸², boyahane⁸³ ve mahsul-i mâhi-i Tuna⁸⁴ mukataasıdır.⁸⁵ 1741 tarihinde Belgrad mukataalarından elde edilen toplam gelir 1.573.200 akçedir. Mukataa gelirleri Belgrad gelirleri içerisinde en büyük paya sa-

⁷² 1741 (.h.1153) tarihli Ahmed Efendi İbn-i İbrahim Efendi Vakfı'na ait Belgrad İskelesi'nde gümrük binaları olarak kullanılan dükkan ve han bulunmaktadır. Vakfiye'de "...*mahruse-i Belgrad'ın birün varoşunda vaki'traf-ı erba'ası lede'l-ahali ve'l-ciran ma'lumu'l-hudud kırk bir aded fevkânî oda ve on beş bab mağazalı dükkan ve otuz aded sade dükkan ve bir kahvehane ve bir kebir ahır ve bir sağır ahuru müştemil gümrük hanı demekle ma'ruf bir kı't'a mülk hanımı ve yine mahrusa-i mezburade vaki' birün varoşunda Nehr-i Tuna camibinde etraf-ı erba'ası lede'l-ahali ve'l-ciran ma'lumu'l-hudud halen gümrük olan sekiz bab tahtanî oda ve dört matbah ve vasatında dört bab oda ve ittisalinde dört bab fevkânî oda ve iki tahtanî oda ve iki matbah ve mukabilinde Nehr-i Tuna'ya varınca...*" şeklinde geçer. Bkz: VGMA, 731, sayfa 11, sıra 13.

⁷³ "Mukataa-i Gümrük-i İskele-i Belgrad fi sene kıymet 720.000" şeklindedir. Bkz: TADB, TTD, 18, s. 40

⁷⁴ İncelenen 1741 tarihli tahrir defterinde Tuna'dan ve Sava'dan öte yakaya geçişlerde ne kadarlık bir vergi alınacağı hususu kaydedilmemiştir. Fakat 1536 tarihli tahrir defterindeki kanunnamede "*Engürüs vilayetinden gemi ile su yüzünden meta' gelse ve güse...*" denilerek her türlü geliş ve gidışte vergi alınacağı kaydedilmiştir. Bkz: BOA, TT, 187, s. 3; Türkmen, *XVI. Yüzyılda Belgrad*, s. 239.

⁷⁵ "Mukataa-i Tahmîs fi sene kıymet 432.000" şeklindedir. Bkz: TADB, TTD, 18, s. 40.

⁷⁶ 16. Yüzyıl tahrir defterlerinde Belgrad mukataaları arasında tahmîs geçmemektedir.

⁷⁷ "Mukataa-i Bazargân fi sene kıymet 12.000" şeklindedir.

⁷⁸ "Mukataa-i Şemhane fi sene kıymet 24.000" şeklindedir.

⁷⁹ "Mukataa-i bâc-ı siyah ve bâc-ı Pazar fi sene kıymet 120.000" şeklindedir.

⁸⁰ "Mukataa-i ihtisap ve eczâiye fi sene kıymet 12.000" şeklindedir.

⁸¹ "Mukataa-i Kantar fi sene kıymet 120.000" şeklindedir.

⁸² "Mukataa-i Kapan fi sene kıymet 12.000" şeklindedir.

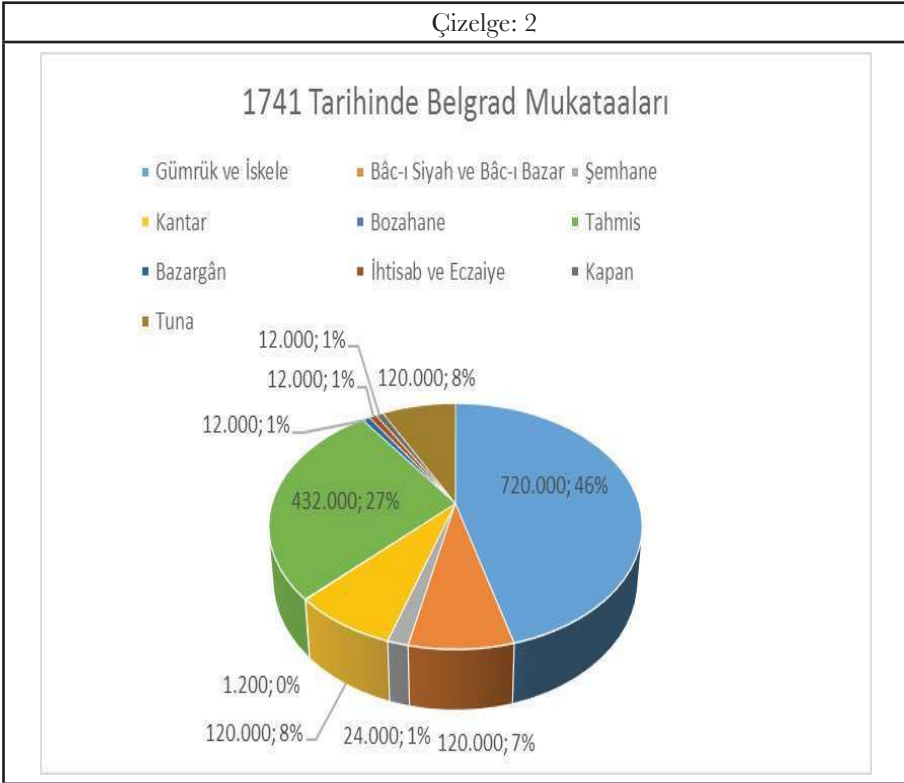
⁸³ "Mukataa-i Boyahane fi sene kıymet 1.200" şeklindedir.

⁸⁴ "Mukataa-i mahsul-i mâhi-i Tuna-i Belgrad'da Tekirdelen ile nehr-i Pojeça'da dörtte bir alnur fi sene kıymet 120.000" şeklindedir.

⁸⁵ Mukataa türleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Türkmen, *XVI. Yüzyılda Belgrad*, s. 232-245.

hiptir. Şemhane ve boyahane gibi mukataaların olması Belgrad'da sınaî faaliyetlerin de icra edildiğinin kanıtıdır. Ayrıca nehirlerde yapılan balıkçılık faaliyetlerinin de mukataa gelirleri içerisinde önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Balıkçılık ile ilgili nehirlerden alınan mukataa gelirleri Belgrad mukataa gelirleri içerisinde %8'lik paya sahiptir. Mukataa-i kantar ve bâc-ı siyah ve bâc-ı pazar mukataaları da yine %8'lik bir orana sahiptir.

Çizelge: 2

b. Ziraî Üretim ve Öşür Durumları

Hububat Öşür ve Üretim Durumları

Belgrad köylerinde ve şehir merkezi civarlarında yoğun olarak tarımsal faaliyetler yapılmaktadır. Tarımsal faaliyetler içerisinde en fazla üretim hububattadır. Hububat ürünleri içerisinde üretimi en çok olan gendüm yani buğdaydır. 1741 tarihinde Belgrad'da toplam 30.000 kile (726.450 kg) buğday üretimi yapılmıştır. 3.750

kile buğdaydan öşür alınırken bunun akçe olarak tutarı 26.950 akçedir.⁸⁶ Buğday üretiminde Dolna İslaniç ve Vinçe köyleri 32.545 kg üretim ile en fazla üretim gerçekleştiren köylerdir. Belgrad merkezinde de 54.242 kg'lık üretim gerçekleşmiştir. Belgrad merkezin buğday üretimi kırsaldaki hiçbir köyde gerçekleşmemiştir. Bu da Belgrad ve civarında kayda değer bir tarımsal üretimin olduğunu göstermektedir. Vişiniçe, Velikasele, Gorna Moştaniç ve Sirmič 27.121 kg üretimde en fazla üretim yapan diğer köylerdir. (Liste:2)

Buğdaydan sonra üretimi en çok yapılan hububat şair (arpa)'dır. 1741 yılında Belgrad'da 22.400 (542.416 kg) kile üretim gerçekleşmiştir. Belgrad merkezin üretimi 38.744 kg'dır. Köyler içerisinde Dolan İslaniç ve Vinçe 23.246 kg ile en fazla üretimi olan köydür. Kumodrag, Vişiniçe, Velikasele, Gorna Moştaniç köylerinin üretimi aynı olup 19.372 kg'dır. Şair üretimi Belgrad'da çok yaygındır. Köylerden şair üretimi olmayan köy yoktur. Şairden öşür olarak 2.800 kile alınmış olup bunun nakdî bedeli 19.030 akçedir. (Liste:2)

Çavdarın üretimi 1741 tarihinde Belgrad'da 13.168 kile (318.363 kg)'dir. Belgrad şehir merkezinin çavdar üretimi 23.246 kg'dır. Çavdardan alınan öşür miktarı 1.646 kile (13.168 kg)'dir. Toplam çavdardan elde edilen gelir 11.552 akçedir. 13.948 kg ile en fazla üretim yapan köy Dolna İslaniç'tir. Kumodrag ve Vinçe, Vişiniçe ve Velikasele diğer en fazla üretim yapan köylerdir. (Liste:2)

Erzen üretimi 1741 yılında toplamda 4.400 kile (106.546 kg)'dir. Toplam erzenen alınan öşür miktarı 550 kiledir. Toplam elde edilen 3.386 akçedir. Belgrad merkezin erzen üretimi 7.749 akçedir. Erzen Belgrad'da yaygın şekilde üretimi yapılan bir üründür. Üretim yapmayan köy yoktur. Erzen üretiminde de en çok üretimi

⁸⁶ 1471 tarihli tahrir defterinde ürünlerden alınacak öşür miktarı belirtilmemiştir. Bundan dolayı daha önceki tahrir defterlerine müracaat edilmiştir. 1561 tarihli mufassal tahrir defterinde Belgrad'daki hububat öşrü ile ilgili olarak "*bir raiyyet yazıldığı karyede ziraat eylese buğdayda ve darıda ve arpada ve çavdarda yedide veya sekizde bir öşür verir*" demektir. Şayet köylü bağcılık yapıyorsa ve şıra öşrü verecekse aynı defterde "*bir raiyyet yazıldığı köyde bağ dikse on medrede bir medre öşür verüb...*" demektir. Bkz: BOA. TT, 361, s.3-4. Buna göre hububat üretiminde 1/8, şıra üretiminde 1/10 öşür alınmıştır. 1741 tarihli mufassal defterde öşrün hangi oranlarda alındığı kaydedilmediğinden dolayı bu çalışmada hububat ürünleri için 1/8, şıra üretimi için 1/10 öşür miktarı olarak kabul edilmiştir. 1741 Tarihli mufassal tahrir defterinde öşür miktarları kile olarak, şıra ise medre olarak alınmıştır. 16. Yüzyıl tahrir defterinde Belgrad için kullanılan öşür ölçütü loknadr. 18. Yüzyılda ise bu ölçütün değiştiği görülmektedir. Fakat defterde Belgrad'da (Semendire Sancağı) kullanılan kilenin kaç İstanbul kilesine denk geldiği kaydedilmiştir. Fakat 15 ve 16. Yüzyıllarda Semendire kilesi İstanbul kilesine eşittir. Bkz: Cengiz Kallek, "Kile" *TDVİA*, C.25, s.569. İstanbul kilesi de 18 okka, 350 dirhem= 24,215 kg'a denk gelmektedir. Bkz: Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C.1, Eren Yayıncılık 2000. İlgili çalışmada bu sebeple hububatta üretim hesaplanırken İstanbul kilesi kullanılmıştır. Şıra öşründe kullanılan bir medre= 10 pinte= 44 okka= 56,32 kg'dır. Bkz: Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri*, C. 5, s. 354.

Dolna İslaniç ve Vinçe köyleri yapmıştır. Her iki köyünde üretim miktarı aynı olup, 4.649 kg'dır. (Liste:2)

18 numaralı mufassal tahrir defterinde “hınta-i mısırî maa fasulye” şeklinde bir ürün kaydı daha bulunmaktadır. Hınta-i mısırînin tam olarak hangi ürünü karşıladığı tespit edilememiştir. Fasulye ise baklagiller grubunun önemli bir ürünüdür. Bu ürün grubu deftere sadece öşür miktarı olarak kaydedilmiştir. Yani bu ürünlerden ne kadarlık bir üretim yapıldığı tespit edilememektedir. Hınta-i mısırî maa fasulyeden 1741 tarihinde 42.334 akçe gelir elde edilmiştir. Belgrad merkezde de üretimi yapılan bu üründen 3.000 akçe öşür alınmıştır. Dolan İslaniç ve Vinçe köyleri en fazla öşür alınan köylerdir. Her iki köyden de toplam 1.800 akçe öşür alınmıştır. (Liste:3)

Şıra Üretimi ve Bağcılık

Belgrad'da şıra üretimi oldukça yaygındır. 1741 tarihli mufassal tahrir defterinde tespit edilen 64 köyden 12 tanesinde bağcılık yapılmayıp şıra üretimi de mevcut değildir.⁸⁷ Diğer köylerin tamamında bağcılık ve şıra üretimi yapılmaktadır. Bölgenin gayr-i müslim olmasından dolayı halk şıra üretimini daha çok şarap yapımında kullanmaktadır. Bu sebeple bağcılık bölgede yoğun olarak yapılmıştır. Eldeki defterin verdiği bilgilerin çok kısıtlı olmasından dolayı bağ başına ne kadar vergi alındığı tespit edilememektedir. Fakat şıradan alınan öşür ve üretim miktarını tespit etme imkânımız vardır. Belgrad şehir merkezinin civarında da bağcılığın yaygın olduğu tespit edilmiştir. Şehir merkezinin civarındaki bağlardan bazıları askerî görevlilere verilmiştir. Bu bağlardan bazılarının yeri de defterde ayrıca belirtilmiştir. Şehir merkezi yakınlarındaki bazı bağların da gayr-i müslimler tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir. 1741 tarihinde Belgrad'da 242.000 medre (13.629.440 kg) üretim gerçekleşmiştir. Öşür olarak alınan şıra miktarı 24.200 medredir. Toplam şıradan alınan öşür miktarı ise 123.250 akçedir. Köyler içerisinde en fazla üretimi 1.098.240 kg ile Vişniçe köyü gerçekleştirmiştir. İkinci en fazla üretim Boraka ve Vinçe köylerine aittir. Boraka'nın üretimi 760.320 kg'dır. Belgrad merkezin şıra üretimi ise 1.267.200 kg'dır. (Liste:2 ve Çizelge:6)

Kendir Kelem ve Piyaz Üretimi ve Öşrü

1741 tarihli mufassal tahrir defterinde bu üç ürün beraber kaydedilmiştir. Ayrıca öşür miktarı para olarak deftere kaydedildiğinden üretim miktarı da hesaplanamamıştır. Bu ürünleri tüm köyler üretmektedir. Köyler içerisinde en fazla öşür miktarı Dolna İslaniç, Kumodrag ve Vinçe köylerine aittir. Dolna İslaniç'ten 840,

⁸⁷ Şıra üretimi yapılmayan köyler; Zetun, Suha-Jelejnik, Ustublene, Homeska, Gorna İslaniçe, Brusnik, Hüseyinofça, Sokolok, Vidokoyça, Modavaç, Dolna Dolan ve Manastr-ı Vardine.

Vinçe'den 740, Kumodrag'dan 700 akçe alınmıştır. Belgrad merkezinden ise 1400 akçe alınmıştır. Kendir, kelem ve piyazdan toplam alınan öşür miktarı 19.308 akçedir. (Liste:3)

Bostan, Hîme ve Kettan Üretimi ve Öşrü

Bu ürünlerde deftere beraber olarak kaydedilmişlerdir. Belgrad'da bostan, hîme ve kettân öşrü olarak toplam 9.794 akçe öşür alınmıştır. Köylerde en fazla üretim yapan köylerden Dolna İslaniç'ten ve Vinçe köylerinden 480 akçe; Kumodrag, Velikasele, Gorna Moştaniç, Sirmič köylerinde de 400 akçe öşür alınmıştır. (Liste:3-4)

Meyve Üretimi ve Öşrü

Belgrad'da meyve üretimi kaydına tüm köylerde rastlanılmamıştır. Tespit edilen 64 köyden 24 tanesinde meyve üretimi vardır. Deftere meyve “öşr-ü meyve” şeklinde kaydedilmiştir.⁸⁸ Deftere kaydedildiği şekliyle bakıldığında Belgrad'da ne kadarlık bir meyve üretimi yapıldığı ve alınan öşrünün ne kadarlık bir üretimin karşılığı olduğu konusu çözülememektedir. Çünkü meyve üretimi ile ilgili deftere sadece alınan öşür miktarı kaydedilmiştir. Bir diğer husus tüm meyvelerin bir kalem altında “öşr-ü meyve” şeklinde verilmesidir. Bundan dolayı meyve cinsleri de tespit edilememektedir. Belgrad'da 1741 yılında alınan tüm meyve öşrü 1.459 akçedir. Belgrad merkezden alınan meyve öşrü 300 akçedir. Köyler içerisinde ise en fazla meyve öşrü alınan yerler Boraka⁸⁹, Ruşan⁹⁰, Vinçe⁹¹, Rakofça⁹²'dir. Boraka'dan 160 akçe diğer köylerden ise 120 akçe öşür alınmıştır. (Çizelge:3-4)

Bal Üretimi

1741 tarihli mufassal tahrir defterinde Belgrad'a bağlı tüm köylerde arıcılık faaliyetinin yapıldığı görülmektedir. Çünkü tüm köylerde bal üretimi vardır. Bal üretimi de deftere kaydedilirken alınan öşür miktarı kaydedilmiştir. Dolayısıyla gerçek üretim miktarını hesaplama imkanı yoktur. Belgrad'ın tamamından alınan bal öşrü miktarı 16.308 akçedir. Köyler içerisinde en fazla öşür alınan 760 akçe ile Dolna İslaniç⁹³ köyüdür. Vinçe⁹⁴ köyünün verdiği öşür miktarı 720 akçedir. Vişiniçe⁹⁵,

⁸⁸ TADB. TTD, 18, s. 40.

⁸⁹ TADB. TTD, 18, s. 46.

⁹⁰ TADB. TTD, 18, s. 45.

⁹¹ TADB. TTD, 18, s. 67.

⁹² TADB. TTD, 18, s. 69.

⁹³ TADB. TTD, 18, s. 66.

⁹⁴ TADB. TTD, 18, s. 67.

⁹⁵ TADB. TTD, 18, s. 62.

Kumodrag⁹⁶, Velikasele⁹⁷ ve Gorna Moştaniç⁹⁸ köyleri ise 600 akçe öşür vermektelerdir. En az üretim yapan köy 28 akçe öşür veren Dirlupe köyüdür. Dolna İslaniç köyünde üretim en fazla iken Gorna İslaniç⁹⁹ köyündeki üretim ise en az üretim yapan ikinci köydür. Gorna İslaniç köyünden alınan bal öşür 40 akçedir. (Çizelge:3-4)

c. Belgrad'da Alınan Diğer Vergiler

İncelenen 1741 tarihli mufassal tahrir defterinde şahsa bağlı alınan vergilerden ilki ispenç resmidir. İспенç resmi veya “kapu resmi” diye zikredilen bu resim zimmî (Hristiyan, Yahudi vs.) reayadan alınan vergidir.¹⁰⁰ Birçok yerde evli olup olmadığına bakılmaksızın alındığı gibi bazı yerlerde sadece evli gayr-i Müslimlerden alınmıştır.¹⁰¹ Bir gayr-i müslimin ispenç resmini verebilmesi için reâyanın cizye verebilme kabiliyetine sahip olması yani en az 300 akçelik malı olması gerekmektedir.¹⁰² Hatta ispenç resmi ile cizye bazı bölgelerde tek bir vergiyi ifade etmekte olup ayrı ayrı toplanmamaktadır. İncelenen tahrir defterinde bu duruma benzer bir durum söz konusudur. Gayr-i müslim reayadan resm-i ispenç alınmışken, kayıtlarda cizye vergisine rastlanılmamıştır.¹⁰³ 1741 tarihinde Belgrad'ın merkezi de dahil olmak üzere alınan toplam ispenç resmi 12.375 akçedir. Kişi başı 25 akçe alınmıştır. Belgrad'da alınan ispenç resminde mücerred müzevvec ayrımı kayıtlarda mevcut değildir. Dolayısıyla kayıtlarda mücerred varsa bile tespit etme imkanı yoktur. Alınan ispenç resmi mücerred, müzevvec herkesten 25 akçe olarak alınmıştır.¹⁰⁴ (Çizelge:3-4)

1741 tarihinde Belgrad'da alınan bir diğer vergi hayvancılıkla ilgili olan “bid'at-ı maa pojik” vergisidir. Bu bazı defterlerde “bid'at-ı hınzır” yani domuz vergisi olarak da geçmektedir.¹⁰⁵ Pojik (bujik) domuz salhanesi yani kasaphanesi anlamındadır.¹⁰⁶ Aynı zamanda pojik özellikle Balkan Hristiyanlarında Hz.İsa'nın doğumu olarak kutlanılan bir bayramdır.¹⁰⁷ Bu vergiye pojik denmesinin sebebi bu verginin

⁹⁶ TADB. TTD, 18, s. 41.

⁹⁷ TADB. TTD, 18, s. 65.

⁹⁸ TADB. TTD, 18, s. 72.

⁹⁹ TADB. TTD, 18, s. 66.

¹⁰⁰ N. Çağatay, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Reâyadan Alınan Vergi ve Resimler” *AÜDTİCFD*, V/5, 1947, s. 507.

¹⁰¹ Türkmen, *XVI. Yüzyılda Belgrad Kazası*, s. 215.

¹⁰² N. Çağatay, “Osmanlılarda Reayadan Alınan Vergiler” s. 507.

¹⁰³ Bu durum Belgrad'a ait 16. Yüzyıl tahrir defterlerinde de aynıdır. Gayr-i Müslim reayadan resm-i ispenç alınmıştır fakat ilgili kayıtlarda cizye resmine rastlanılmamıştır. Bkz: Türkmen, *XVI. Yüzyılda Belgrad Kazası*, s. 215 vd.

¹⁰⁴ İncelenen 18 numaralı mufassal tahrir defterinde köylerde Müslüman kaydına rastlanılmamıştır. Bu sebeple de resm-i çift kaydı defterde yoktur. Ayrıca defterde mücerred ve bennak kaydına da rastlanılmamıştır.

¹⁰⁵ Türkmen, *XVI. Yüzyılda Belgrad Kazası*, s. 224.

¹⁰⁶ N. Çağatay, “Osmanlılarda Reayadan Alınan Vergiler” s. 493.

¹⁰⁷ Erman Altun, “Tekirdağ Adetlerinde Bocuk Gecesi ve Sedenka” *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Şükriü Elçin Armağanı, Y.29/1-2, Ankara 1993, s. 34-35.

pojik vaktinde yani yılbaşında alınmasından dolayı olsa gerektir. Belgrad'da hem boğazlanan hem de beslenen hınzırdan vergi alınmaktaydı.¹⁰⁸ 1741 tarihinde Belgrad'da alınan hınzır vergisi 12.043 akçedir. Belgrad merkezden alınan hınzır vergisi 1.529 akçedir. Vinçe¹⁰⁹ köyü 695, Kumodrag¹¹⁰ köyü 600 akçe hınzır vergisi vermektedir.¹¹¹ (Çizelge:3-4)

Belgrad'da 1741 tarihli mufassal tahrir defterinde kaydedilen bir vergide “mahsul-i göl” vergisidir. Üretilen veya avlanan balıktan alınan vergidir. Belgrad'ın iki tarafının nehir olması bazı köylerin nehir kenarında bulunmasına rağmen balıkçılık çok yaygın gözükmemektedir. Bu vergi sadece Belgrad merkezde ve Velikasele¹¹² köyünden alınmıştır. Her iki yerde de alınan vergi öşrü 100 akçedir. (Çizelge:3-4)

Belgrad'da otluk, Yoncalık ve çayırılık alanlar hayvansal etkinliklerde kullanılmaktadır. Bu sebeple de bu araziler belirli oranlarda vergiye tâbidirler. Hayvanlarını olatmak için çayırlardan istifade etmek isteyenler çayır vergisi vermektedir. 1741 tarihli mufassal tahrir defterinde de çayır vergisi (resm-i çayır, mahsul-i çayır) adları altında alınmıştır. Belgrad merkezi dahil toplam 32 köyde çayır vergisi alınmıştır. Toplam alınan çayır vergisi 4.069 akçedir. Köyler içerisinde en çok çayır vergisini 600 akçe ile Beline¹¹³ köyü daha sonrada 500 akçe ile Homeska¹¹⁴ köyü vermektedir. Resm-i çayırla aynı doğrultuda kullanılan bir diğer vergi kalemi “mahsul-i bellût” vergisidir. Bazı defterlerde “mahsul-i koru” olarak da geçmektedir. Kopan Sancağı'nda bu vergi otlatılmaya götürülen her baş domuzdan alınmaktadır.¹¹⁵ Bellût vergisi 1741 tarihinde Belgrad'da 11 köyden alınmıştır. Toplamda 1.254 akçe bu vergiden gelir elde edilmiştir. (Çizelge:3-4)

Osmanlı'da su veya yel ile dönen un değirmenlerinden alınan vergiye resm-i âşiyâb denir.¹¹⁶ Bu verginin miktarı muhtelif zamanlarda ve yerlerde farklılık göstermiştir. Bazı yerlerde hububat üzerinden alınırken bazı yerlerde ayda 5 akçe üzerinden yılda kaç ay dönerse o miktarda vergi tahsili yapılmaktadır. Miktar yine bölgelere göre farklılık göstermektedir.¹¹⁷ Tam yıl yürüyen değirmenden 60 akçe, 6

¹⁰⁸ Türkmen, *XVI. Yüzyılda Belgrad Kazası*, s. 224.

¹⁰⁹ TADB. TTD, 18, s. 67.

¹¹⁰ TADB. TTD, 18, s. 41.

¹¹¹ İncelenen 18 numaralı mufassal tahrir defterinde koyun vergisi olarak da bilinen adet-i ağnam vergisine hiç rastlanılmamıştır. Belgrad'da halkın çoğunluğunun gayr-i müslim olmasından dolayı hınzır besiciliği çok yaygındır.

¹¹² TADB. TTD, 18, s. 65.

¹¹³ TADB. TTD, 18, s. 48.

¹¹⁴ TADB. TTD, 18, s. 60.

¹¹⁵ Erdal Çoban, “Kopan Sancağı'nın (Macaristan) 16. Yüzyıldaki Ekonomik Gelişmesi Üzerine” *OTAM*, Sayı:17, Ankara 2005, s. 9.

¹¹⁶ Mehmet Ali Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)*, TTK, 1989, s. 141.

¹¹⁷ N. Çağatay, “Osmanlılarda Reayadan Alınan Vergiler” s. 503-504.

ay yürüyen değirmenden 30 akçe alınmaktadır.¹¹⁸ Üç ay dönerse 15 akçe alınır.¹¹⁹ 1741 tarihinde Belgrad'daki değirmenler altı ay yürüyen değirmenlerdir. Çünkü değirmenlerin bâb sayıları da verilmiş ve bâb başı 30 akçe alınmıştır. En büyük değirmen Belgrad merkezdedir. 10 bâblı olan bu değirmenden 300 akçe vergi alınmaktadır. Mislotin¹²⁰ ve İstoynik¹²¹ köylerinde ikişer değirmen vardır. Benü Sava¹²² köyünde 3 bâblı 90 akçelik bir değirmen bulunmaktadır. Velikasele¹²³ köyünde 4 bâblı 120 akçe vergi veren bir değirmen mevcuttur. Belgrad'da alınan toplam değirmen vergisi 1.320 akçedir. (Çizelge:3-4)

Belgrad'da alınan bir diğer vergi türü de arızî vergilerdir. Bu vergiler zuhura-ta tâbi vergilerdendir. Yani ne zaman tahakkuk edip tahsil edileceği belli olmayan vergilerdir. Bu yüzden tahmini olarak deftere yazılabilirler. Ayrıca tahrir defterlerinde “tayıârât” adıyla da geçmektedir.¹²⁴ Bu vergilere bâd-ı hevâ türü vergiler denilmektedir. 1741 tarihinde bâd-ı hevâ türü vergiler 18 numaralı mufassal tahrir defterinde “bâd-ı hevâ ve resm-i arus ve resm-i fuçı ve cürm-i cinayet” şeklinde kaydedilmiştir.¹²⁵ Yani bâd-ı hevâ türü vergiler tek tek verilmeyip topluca verilmiştir. Bâd-ı hevâ türünden vergiler 1741 yılında Belgrad'ın toplamında 29.390 akçe toplanmıştır. Köyler içerisinde Bariç¹²⁶, Kumodrag¹²⁷, Gorna Moştaniç¹²⁸, Velikasele¹²⁹, Vişiniç¹³⁰, Sirmič¹³¹ ve Çağlan¹³² köyleri 1.000 akçe üzerinde bâd-ı hevâ türü vergi alan köylerdir. Belgrad merkezde ise bu vergi türü 2.000 akçe olarak alınmıştır. (Çizelge:3-4)

Adet-i deştânî vergisi “cerâim-i hayvanat” olarak da bilinir.¹³³ Herhangi bir şahsın at veya davarı başka bir kişinin ekinine girdiğinde ödediği cerîme yani para cezasıdır. Zarar gören ekin sahibine hayvan sahibi tazminat ödediği gibi hayvanlarına sahip olamayarak başkasının malına zarar verdiği için dolayı kendisine “beşer

¹¹⁸ Yılmaz Kurt, *XVI. Yüzyılda Adana Tarihi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 1992, s. 175.

¹¹⁹ Ahmet Kankal, *16. Yüzyılda Çankırı Sancağı*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993 (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 201.

¹²⁰ TADB. TTD, 18, s. 69.

¹²¹ TADB. TTD, 18, s. 49.

¹²² TADB. TTD, 18, s. 44.

¹²³ TADB. TTD, 18, s. 65.

¹²⁴ Halil Sahillioğlu, “Bâd-ı Hevâ” *TDVİA*, C.4, 1991, s. 417-418.

¹²⁵ TADB. TTD, 18, s. 43.

¹²⁶ TADB. TTD, 18, s. 47.

¹²⁷ TADB. TTD, 18, s. 41.

¹²⁸ TADB. TTD, 18, s. 72.

¹²⁹ TADB. TTD, 18, s. 65.

¹³⁰ TADB. TTD, 18, s. 62.

¹³¹ TADB. TTD, 18, s. 74.

¹³² TADB. TTD, 18, s. 63.

¹³³ N. Çağatay, “Osmanlılarda Reâyadan Alınan Vergiler” s. 488-489.

ağaç dahi” vurulması da emredilmiştir.¹³⁴ 1741 yılında deştâni vergisi incelenen defterde Belgrad için kaydedilmiştir. Belgrad’ın toplamında adet-i deştâni vergisi olarak 3.231 akçe vergi tahsil edilmiştir. (Çizelge:3-4)

Bir şehre gelen ve yerleşik olarak oturmayan ve bir yerden bir yere gezen bir nev’i göçebe hayat yaşayan insanlardan mahsul-i haymengâh (konar- göçerler- çadırılar) vergisi alınmıştır. İncelenen 1741 tarihli mufassal tahrir defterinde de haymengâh vergisi kaydedilmiştir. Tespit edilen köyler içerisinde toplamda dokuz köyde bu vergi türü alınmıştır. Resnik köyü¹³⁵, Bele- virele köyü¹³⁶, Banu- Sava köyü¹³⁷, Belo-Potik köyü¹³⁸, Ripeşte köyü¹³⁹ 30 akçe, Edinova köyü¹⁴⁰ 100 akçe, Kumograd köyü¹⁴¹ 50 akçe, Yayınçe köyü¹⁴² 40 akçe mahsul-i haymengâh vergisi vermiştir. 1741 yılında bu vergi Belgrad toplamında 340 akçe olarak tahsil edilmiştir. Göçebelere yerleştikleri yerlerde ziraat yapan olursa onlardan da tapu resmi alınmaktadır. Bunun haricinde çiftlik tasarruf eden reaya sipahisine resm-i tapu adı altında miktarı mahalline göre değişen bir defaya mahsus olmak üzere bir resim ödemek zorundadır. Bu çoğunlukla arazinin bir yıllık mahsulatı olarak telakki edilmiştir. Tapuyu ödeyen reaya ölünceye kadar çiftliğini tasarruf eder sonra oğluna bırakabilir. Ölenin oğlu sipahiye tekrar tapu resmi vermez. Ölen reayanın oğlu yoksa çiftlik kardeşlerine paylaştırılırdı. Bu durumda kardeşler sipahiye tapu resmi verirler. Tapu resmini ödeyen toprağın mülkiyetini değil yalnızca tasarruf hakkını elde etmiştir.¹⁴³ 1741 yılında Belgrad’da Gorna İslançe¹⁴⁴, Süha-Jelejnik¹⁴⁵, Dolna Dolan¹⁴⁶ ve Manastır-ı Vavdine¹⁴⁷ dışındaki tüm köylerde tapu resmi alınmıştır. Toplamda alınan tapu resmi miktarı 27.140 akçedir. (Çizelge:3-4)

Belgrad’da üretiminden oşr-ü şıra” bağcılık yapılan tarladan da resm-i âveng adı altında vergi alınmaktadır. Bağ üretimi neticesi oşrünü veren raiyyet ayrıca bağı için 2 akçe âveng vergisi verir. Bu vergi dönüm başı verilmektedir.¹⁴⁸ Bu vergi 1741 yılında Belgrad’da dokuz köyden alınmıştır. Bu köylerden en fazla resm-i âveng ve-

¹³⁴ Yılmaz Kurt, *Adana Tarihi*, s. 175.

¹³⁵ TADB. TTD, 18, s. 40.

¹³⁶ TADB. TTD, 18, s. 42.

¹³⁷ TADB. TTD, 18, s. 44.

¹³⁸ TADB. TTD, 18, s. 43.

¹³⁹ TADB. TTD, 18, s. 43.

¹⁴⁰ TADB. TTD, 18, s. 47.

¹⁴¹ TADB. TTD, 18, s. 41.

¹⁴² TADB. TTD, 18, s. 42.

¹⁴³ Türkmen, *XVI. Yüzyılda Belgrad Kazası*, s. 248.

¹⁴⁴ TADB. TTD, 18, s. 63.

¹⁴⁵ TADB. TTD, 18, s. 48.

¹⁴⁶ TADB. TTD, 18, s. 72.

¹⁴⁷ TADB. TTD, 18, s. 67.

¹⁴⁸ Türkmen, *XVI. Yüzyılda Belgrad Kazası*, s. 196.

ren Rozaniç¹⁴⁹ köyüdür. Rozaniç köyü 120 akçe âveng resmi vermiştir. Belo- Potik¹⁵⁰ köyü ise 60 akçe, Resnik¹⁵¹, Kumodrag¹⁵², Yayınçe¹⁵³, Bele- Virele¹⁵⁴, Ripeşte¹⁵⁵, Benu- Sava¹⁵⁶ köyleri ise 20 akçe resm-i âveng vermişlerdir. Toplamda 300 akçe âveng vergisi toplanmıştır. (Çizelge: 3-4)

1741 yılında Belgrad'da arızî vergiler içerisinde değerlendirilen ve deftere “Beytül-mâl ve mâl-i gâib ve mâl-i mefkûd ve yave ve kaçgun ve avalak” adı altında vergi toplanılmıştır. Bu vergiden 1741 tarihinde Belgrad'da 115.535 akçe toplanmıştır. Mirasçısı bulunmayan tereke beytül-mâlden sayılır, vâris üç aya kadar ortaya çıkmazsa mirasa hazine el koyar. Ancak mirasçı, tereke hazinede de olsa mirasçılığını ispatlarsa bunu almaya hak kazanır. Mirasçı ülke içinde ise mâl-i gâib, başka ülkede olup yeri bilinmezse mâl-i mefkûd hükmüne girer. Tereke, beytül-mâlciye bu durumda bir sene bekletildikten sonra verilir.¹⁵⁷ Bir tımar arazisinde başı boş olarak tutulan hayvan demektir.¹⁵⁸ Böyle hayvanlar bir ay bekletildikten sonra sahibi çıkmazsa bulana ait olur ve ondan *resm-i yave* veya *resm-i kaçgun* adında bir vergi alınır.¹⁵⁹ Belgrad merkezde beytül-mâl vergisi 50.000 akçe toplanmıştır. Dolna İslaniç ve Vinçe köyleri 3.000 akçe, Kumodrag, Velikasele, Vişiniçe, Gorna Moştaniç ve Sirmič köyleri ise 2.500 akçe beytül-mâl vergisi toplamışlardır.¹⁶⁰ (Çizelge:3-4)

1741 tarihinde Belgrad'da mukataa gelirlerinden elde edilen miktar 1.573.200 akçedir. Şehir merkezinden gelen gelir ise 83.000 akçedir. Köylerden alınan vergi miktarı 393.800 akçedir. Belgrad'ın 1741 yılındaki toplam geliri mukataa gelirleri dahil 2.050.000 akçedir. Mukataa gelirleri hariç Belgrad merkez ve köylerinin geliri ise; 476.800 akçedir. Mukataa gelirleri hariç tutulduğunda Belgrad merkezi ve köylerden elde edilen 476.800 akçelik gelir içerisinde en fazla pay alan şıra üretimidir. Şıra öşrü 123.250 akçedir. Toplam gelir içerisindeki payı %25,4'tür. Gelir içindeki en fazla gelir getiren diğer vergi beytül-mâl türü vergilerdir. Beytül-mâl türü vergilerden elde edilen toplam gelir 115.535 akçe olup toplam gelir içerisindeki oranı %23,8'tir. Zarurî tüketim ürünlerinden olmasına rağmen buğdayın üretimi hem az

¹⁴⁹ TADB. TTD, 18, s. 54.

¹⁵⁰ TADB. TTD, 18, s. 43.

¹⁵¹ TADB. TTD, 18, s. 40.

¹⁵² TADB. TTD, 18, s. 41.

¹⁵³ TADB. TTD, 18, s. 42.

¹⁵⁴ TADB. TTD, 18, s. 42.

¹⁵⁵ TADB. TTD, 18, s. 43.

¹⁵⁶ TADB. TTD, 18, s. 44.

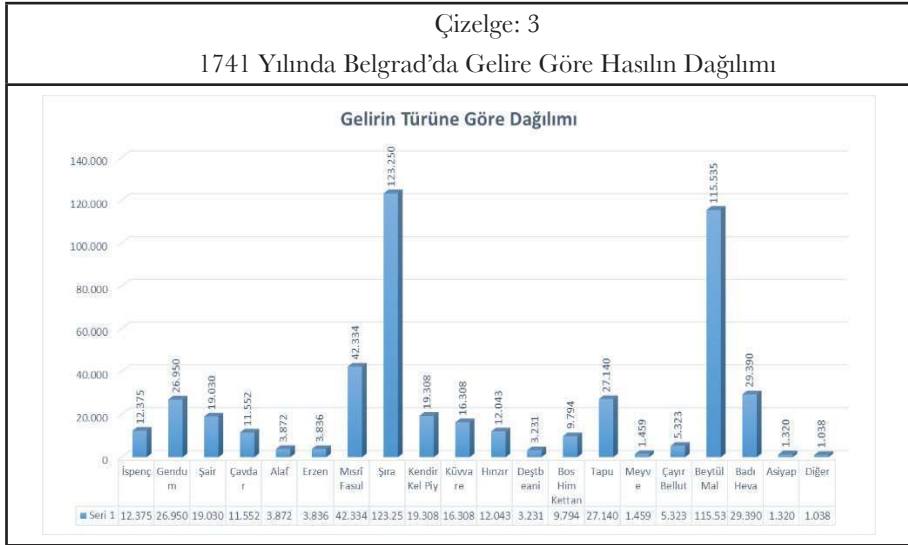
¹⁵⁷ Sahillioğlu, “Bâd-ı Hevâ” s. 417.

¹⁵⁸ Ünal Taşkın, “Rüsum-ı Örfiye”, *Tarih Okulu*, 14, 2013, s. 68-69.

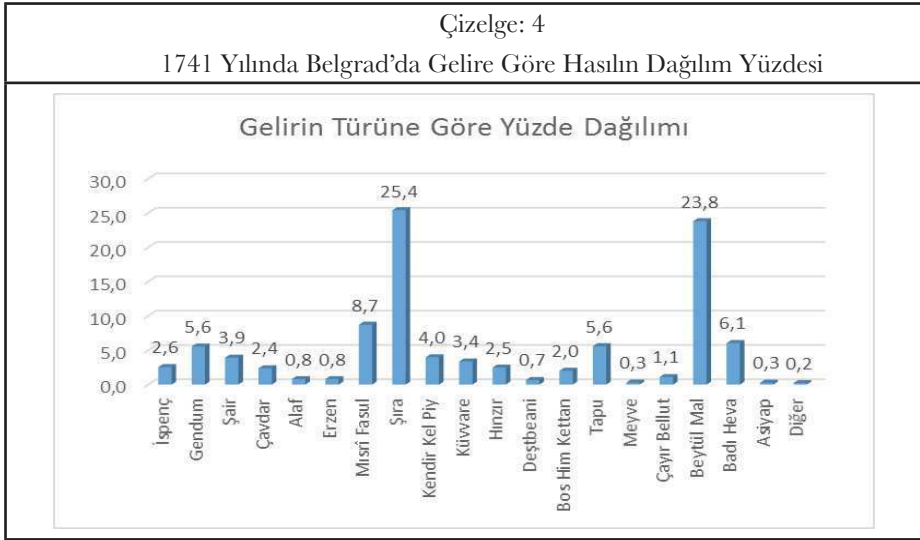
¹⁵⁹ Ünal Taşkın, “Osmanlı Devleti'nde Hayvanlardan Alınan Vergiler”, *I. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumu Bildirileri* 30 Mart-1 Nisan 2006, (edt: Abdullah Özen), Elazığ 2006, s. 239.

¹⁶⁰ Bu vergilerin dışında sadece Belgrad'ın merkezinde “*resm-i dönüm-i bagat-ı müslimanân*” toplanmıştır. 1741 tarihinde Belgrad'da bu vergi 298 akçe olarak alınmıştır. TADB. TTD, 18, s. 40.

hem de toplam gelir içerisindeki payı düşüktür. Buğdaydan alınan 26.950 akçe gelire toplam gelir içerisindeki oranı %5,6'tır. Hububat ürünleri içerisinde "hinta-i mısırî maa fasulye" üretiminin fazla olması da dikkat çekicidir. Hinta-i mısırî maa fasulyenin toplam gelir içindeki payı %8,7'dir. Elde edilen gelir ise 42.334 akçedir. Köylerden ve Belgrad merkezinden elde edilen 476.800 akçelik (mukataalar hariç) gelirin %17'lik kısmı Belgrad şehir merkezinden %83'lük kısmının ise köylerden elde gelir oluşturmaktadır. Mukataalar Belgrad gelirleri içerisinde en fazla olan gelir kalemidir. Belgrad merkezinden ve köylerinden elde edilen 476.800 akçe gelir mukataa gelirlerinin ancak %31'lik bir kısmına tekabül etmektedir. Dolayısıyla mukataa gelirleri Belgrad açısından büyük önem arz etmektedir. Üretimin düşük olmasında savaştan yeni çıkmış olmasından dolayı bazı köylerin boşalmış olması ve halkın köylerden daha güvenli yerlere göç etmiş olması da etkilidir. (Çizelge: 3-4)

Çizelge: 4
1741 Yılında Belgrad'da Gelire Göre Hasılın Dağılım Yüzdesi

Sonuç

1739 yılında imzalanan Belgrad anlaşmasıyla Belgrad yeniden Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Belgrad'ın alınmasından sonra kale ve çevresinin tamir ve imar işleri yapıldığı gibi, aynı zamanda Belgrad ve civarındaki köylerle ilgili tahrir çalışması da yapılmıştır. 18. Yüzyıl sonlarına doğru Osmanlı tahrir geleneğinin sona ermeye başladığı düşünülürse, makalede bahse konu tahrirlerin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Üretimde en fazla gelir elde edilen kalem şıradır. Belgrad'ın Hristiyan olması, halkın üzüm şirasını şarap yapımında kullanması şıra üretiminin fazla olmasında etkili olmuştur. Ayrıca alınan vergi kalemlerinde en fazla pay beytül-mâl vergisidir. Fakat üretimin Belgrad'da savaştan dolayı düşük olduğu düşünülmektedir. Halkın en önemli tüketim ürünlerinden birisi olan buğdayın toplam üretim içindeki payı %5,6'dır. Halbuki 16. Yüzyılda Belgrad'da en fazla üretimi yapılan ürün Buğdaydır. Üretimdeki azalmanın nedeni uzun süren Osmanlı- Avusurya savaşları ve can güvenliğinden dolayı halkın köylerini terk etmesidir. 1740 tarihinde Belgrad'ın gelirlerinde mukataalar en önemli gelir kalemi olmuştur. Mukataa gelirleri içerisinde "Gümrük ve İskele" mukataası 720.000 akçe ile en büyük paya sahiptir. 16. Yüzyıl tahrir kayıtlarında tespit edilemeyen "Tahmis" (Kahve) mukataası 1740 tarihli tahrir defterinde kaydedilmiştir. Mukataa gelirleri içerisinde gümrük ve iskele mukataasından sonra 432.000 akçe ile en fazla gelir elde edilen ikinci kalemdir.

Liste: 1									
1741 Tarihinde Belgrad Köyleri Tahmini Nüfusu İspenç ve Hasıl Durumları									
Köy	Hane	Tahmini Nüfus	İspenç	Hasıl	Köy	Hane	Tahmini Nüfus	İspenç	Hasıl
Resnik	7	35	175	7.300	Hırsovaç	3	15	75	2.600
Kumodrag	6	30	150	17.300	Ustublene	B	B	B	2.000
Yayıncı	1	5	25	5.900	Rahovaç	1	5	25	2.500
Bele-Virele	5	25	125	7.600	Konatiçe	9	45	225	6.000
Ripešte	4	20	100	5.100	Đirajovaç	2	10	50	2.600
Belo-Potik	14	70	350	7.700	Çasterine	4	20	100	4.000
Benu-Sava	2	10	50	4.600	Pasenak	3	15	75	2.200
Bana	3	15	75	7.400	Homeska	B	B	B	2.500
Ruşan	6	30	150	7.400	Dolna Osturjniçe	16	80	425	8.300
Zetun	B	B	B	2.000	Brusnik	B	B	B	1.500
Boraka	18	90	425	14.200	Vişiniçe	54	270	1.350	22.600
Leskovaç	5	25	125	5.200	Gorna İslaniçe	B	B	B	1.500
Edinova	4	20	100	2.000	Çağlan	21	105	525	9.400
Bariç	12	60	300	2.700	Hüseynofça	B	B	B	1.500
Süha-Jelejnik	B	B	B	1.100	Mirbova	14	70	350	5.300
Beline	4	20	100	5.200	Velikasele	23	115	575	17.200
Mahnik	4	20	100	5.300	Dolna İslaniç	32	160	800	20.000
İstoynik	5	25	125	5.300	Vinçe	26	130	650	20.800
Salakova	3	15	75	5.000	Manasitr-ı Vavdine	B	B	B	1.500
Virbova	2	10	50	5.700	Orışlan	16	80	400	13.700
Leskovaç (Doçna)	3	15	75	3.000	Dirlupe	4	20	100	5.000
İstopofça	5	25	125	5.900	Sokolok	B	B	B	1.500
Gorna Seniç	14	70	350	10.000	Rakofça	5	25	125	5.900
Zuka	2	10	50	3.700	Mislotin	5	25	125	9.500
Medoşofça	5	25	125	5.100	Viranik	12	60	300	6.200
Çrançi (?)	1	5	25	2.900	Vidokoyça	B	B	B	1.500
Tirboşniçe	4	20	100	4.200	Modavaç	B	B	B	1.500
Rozaniç	4	20	100	2.000	Gorna Moştaniç	19	95	475	17.300
Gorna Darusava	2	10	50	2.800	Dolna Dolan	B	B	B	2.100
Brogolniç	2	10	50	2.600	Gorna Dolan	B	B	B	2.800
Apopovaç	2	10	50	2.600	Direnevaç (Roska)	B	B	B	4.000
Dolna Bistriçe	1	5	25	4.000	Sirmiş	24	120	575	16.000
Toplam	150	750	3.725	172.800	Toplam	293	1.465	7.325	221.000
Top Tahmini Nüfus	2.215			Toplam Hane	443				
Toplam İspenç	11.050			Toplam Hasıl	393.800				

Liste: 2												
1741 TARİHİNDE BELGRAD'DA												
GENDUM ŞAIR ÇAVDAR ALAF ERZEN ŞİRA												
OŞUR VE ÜRETİM DURUMLARI												
	GENDUM		ŞAIR		ÇAVDAR		ALAF		ERZEN		ŞİRA	
	OŞR	URT	OŞR	URT	OŞR	URT	OŞR	URT	OŞR	URT	OŞR	URT
Belgrad Merkez	280	54.242	200	38.744	120	23.246	40	7.749	40	7.749	2.250	1.267.200
Resnik	42	8.136	30	5.812	18	3.487	6	1.162	6	1.162	600	337.920
Kumodrag	40	7.749	100	19.372	60	11.623	20	3.874	20	3.874	1.200	675.840
Yayıncı	56	10.848	40	7.749	24	4.649	8	1.550	8	1.550	300	168.960
Bele-Virele	84	16.272	60	11.623	32	6.199	12	2.325	12	2.325	150	84.480
Ripeşte	56	10.848	40	7.749	24	4.649	8	1.550	8	1.550	150	84.480
Belo- Potik	84	16.272	60	11.623	36	6.974	12	2.325	12	2.325	150	84.480
Benu-Sava	42	8.136	30	5.812	18	3.487	6	1.162	6	1.162	150	84.480
Bana	56	10.848	40	7.749	24	4.649	8	1.550	8	1.550	600	337.920
Ruşan	56	10.848	40	7.749	24	4.649	8	1.550	8	1.550	600	337.920
Zetun	28	5.424	20	3.874	12	2.325	4	775	4	775	0	0
Boraka	84	16.272	60	11.623	36	6.974	12	2.325	12	2.325	1.350	760.320
Leskovaç	56	10.848	40	7.749	24	4.649	8	1.550	8	1.550	150	84.480
Edinova	56	10.848	40	7.749	24	4.649	8	1.550	8	1.550	400	225.240
Barıç	56	10.848	40	7.749	24	4.649	8	1.550	8	1.550	450	253.440
Süha-Jelejnik	28	5.424	20	3.874	12	2.325	4	775	4	775	0	0
Beline	42	8.136	40	7.749	18	3.487	6	1.162	2	387	400	225.280
Mahnik	42	8.136	30	5.812	18	3.487	6	1.162	6	1.162	300	168.960
Istoynik	42	8.136	40	7.749	18	3.487	6	1.162	6	1.162	300	168.960
Salakova	56	10.848	40	7.749	24	4.649	8	1.550	8	1.550	150	84.480
Virbova	56	10.848	40	7.749	24	4.649	8	1.550	8	1.550	300	168.960
Leskovaç (Doğna)	28	5.424	20	3.874	12	2.325	4	775	4	775	150	84.480
Istopoča	56	10.848	40	7.749	24	4.649	8	1.550	8	1.550	300	168.960
Gorna Seniç	84	16.272	60	11.623	36	6.974	12	2.325	12	2.325	600	337.920
Zuka	28	5.424	20	3.874	12	2.325	4	775	4	775	300	168.960
Medosofça	56	10.848	40	7.749	24	4.649	8	1.550	8	1.550	150	84.480
Cranci (?)	28	5.424	20	3.874	12	2.325	4	775	4	775	150	84.480
Tirboşniçe	42	8.136	30	5.812	18	3.487	6	1.162	6	1.162	150	84.480
Rozaniç	42	8.136	40	7.749	18	3.487	6	1.162	6	1.162	450	253.440
Gorna Darusava	28	5.424	20	3.874	12	2.325	4	775	4	775	75	42.240
Brogolnić	28	5.424	20	3.874	12	2.325	4	775	4	775	75	42.240
Apovoaç	28	5.424	20	3.874	12	2.325	4	775	4	775	75	42.240
Dolna Bistriçe	42	8.136	40	7.749	18	3.487	6	1.162	6	1.162	75	42.240
Hırsovaç	28	5.424	20	3.874	12	2.325	4	775	4	775	75	42.240
Ustublene	28	5.424	20	3.874	12	2.325	4	775	4	775	0	0
Rahovaç	28	5.424	20	3.874	12	2.325	4	775	4	775	75	42.240
Konatiçe	56	10.848	40	7.749	24	4.649	8	1.550	8	1.550	300	168.960
Dirajovaç	28	5.424	20	3.874	12	2.325	4	775	4	775	75	42.240
Çasterine	42	8.136	40	7.749	18	3.487	6	1.162	6	1.162	150	84.480
Pasenak	14	2.712	10	1.937	6	1.162	2	387	2	387	75	42.240
Homeska	28	5.424	20	3.874	12	2.325	4	775	4	775	0	0
Dolna Osturjniçe	84	16.272	60	11.623	36	6.974	12	2.325	12	2.325	300	168.960
Brusnik	14	2.712	10	1.937	6	1.162	2	387	2	387	0	0
Vişinice	140	27.121	100	19.372	60	11.623	20	3.874	20	3.874	1.950	1.098.240
Gorna İslaniçe	14	2.712	10	1.937	6	1.162	2	387	2	387	0	0
Çağlan	84	16.272	60	11.623	36	6.974	12	2.325	12	2.325	450	253.440
Hüseyinofça	14	2.712	10	1.937	6	1.162	2	387	2	387	0	0
Mirbova	56	10.848	40	7.749	24	4.649	8	1.550	8	1.550	150	84.480
Velikasele	140	27.121	100	19.372	60	11.623	20	3.874	20	3.874	1.200	675.840
Dolna İslaniçe	168	32.545	120	23.246	72	13.948	24	4.649	24	4.649	1.200	675.840
Vinçe	168	32.545	120	23.246	72	13.948	24	4.649	24	4.649	1.350	760.320
Manastır-ı Vavdine	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Orişlan	112	21.697	80	15.498	48	9.299	16	3.100	16	3.100	900	506.880
Dirlupe	56	10.848	40	7.749	24	4.649	8	1.550	8	1.550	150	84.480
Sokolok	14	2.712	10	1.937	6	1.162	2	387	2	387	0	0
Rakofoça	56	10.848	40	7.749	24	4.649	8	1.550	8	1.550	300	168.960
Mislotin	84	16.272	60	11.623	36	6.974	12	2.325	12	2.325	450	253.440
Viranik	56	10.848	40	7.749	24	4.649	8	1.550	8	1.550	300	168.960
Vidokoyca	14	2.712	10	1.937	6	1.162	2	387	2	387	0	0
Modavaç	14	2.712	10	1.937	6	1.162	2	387	2	387	0	0
Gorna Moştaniç	140	27.121	100	19.372	60	11.623	20	3.874	20	3.874	1.200	675.840
Dolna Dolan	28	5.424	20	3.874	12	2.325	4	775	4	775	0	0
Gorna Dolan	28	5.424	20	3.874	12	2.325	4	775	4	775	75	42.240
Direnvaç (Roska)	42	8.136	30	5.812	18	3.487	6	1.162	6	1.162	75	42.240
Sirmiş	140	27.121	100	19.372	60	11.623	20	3.874	20	3.874	900	506.880
Toplam	3.750	726.450	2.800	542.416	1.646	318.863	554	107.321	550	106.546	24.200	13.629.440

Liste: 3													
1741 TARİHİNDE BELGRAD'DA ALINAN													
ÖŞÜR TOPLAMLARI													
	HMMF	KKP	BHK	M	K	BMP		HMMF	KKP	BHK	M	K	BMP
Belgrad Merkez	3.000	1.400		300	1.200	1.529	Rozaniç	550	260			180	105
Resnik	550	260	120	30	180	235	Gorna Darusava	300	140	70		120	175
Kumodrag	1.500	700	400		600	540	Brogolnić	300	140	70		120	175
Yayıncı	600	280	160		240	280	Apopovaç	300	140	80		160	175
Bele-Virele	600	420	240		360	290	Dolna Bistriçe	550	260	120		180	100
Ripešte	600	280	160		240	170	Hırsovaç	400	140	80		120	160
Belo-Potik	900	420	240		360	310	Ustublene	300	140	80		120	
Benu-Sava	550	260	120	20	180	14	Rahovaç	300	40	80		120	100
Bana	600	280	160		240	165	Konatiçe	600	280	160	40	240	175
Ruşan	600	280	160	120	240	130	Đirajovaç	300	140	80		120	115
Zetun	300	140	80		120		Çasterine	450	210	120	25	180	125
Boraka	900	420	240	160	360	370	Pasenak	250	120	40	25	60	105
Leskovaç	600	280	160	80	240	125	Homeska	300	140	80		120	
Edinova	600	280	160		240	171	Dolna Osturjniçe	900	320	240		360	25
Barıç	600	280	160		240	150	Brusnik	250	120	40		60	
Süha-Jelejnik	284	140	80		120		Vişiniçe	1.500	700	400		600	600
Beline	550	260	120	20	180	180	Gorna İslaniçe	250	120	40		40	
Mahnık	550	260	120	30	180	140	Çağlan	900	420	240	80	360	145
İstoynik	550	260	120		180	115	Hüseyinofça	250	120	40		60	
Salakova	600	280	320		240	175	Mirbova	600	280	160	30	240	150
Virbova	600	280	60		240	150	Velikasele	1.500	700	400	60	600	375
Leskovaç (Doçna)	300	140	70		120	175	Dolna İslaniçe	1.800	840	480		760	415
İstopotça	600	280	160		240	115	Vinçe	1.800	740	480	120	720	695
Gorna Seniç	900	280	160	30	240	260	Orışlan	1.200	560	320		480	310
Zuka	300	140	80		120	20	Dirłupe	300	240	160	25	28	125
Medoşofça	600	280	160		240	165	Sokolok	250	120	40		60	
Çrançi (?)	300	140	80		120	125	Rakofça	600	280	160	120	240	55
Tirboşniçe	550	260	120		180	200	Mislotin	900	420	24	30	460	157
Gorna Moştaniç	1.500	700	400		600	395	Viranik	600	28	160		240	200
Dolna Dolan	300	140	80	39	120		Vidokoyca	250	120	40		60	
Gorna Dolan	300	140	80	25	120	144	Modavaç	250	120	40		60	
Direnevaç (Roska)	550	250	100	30	160	125							
Sirmic	1.500	700	400	20	600	318	Toplam	42.334	19.308	9.794	1.459	16.308	12.043

HMMF: Hinta-i Misri maa Fasulye, KKP: Kendir Kelem Piyaz, BHK: Bostan Hime Kettan; M: Meyve; K: Kuvare; BMP: Bidat-ı maa pojik

Çizelge:5

1741 Tarihinde Belgrad Mukataaları			
Mukataa Türü	Geliri	Mukataa Türü	Geliri
Gümrük ve İskele	720.000	Tahmis	432.000
Bâc-ı Siyah ve Bâc-ı Bazar	120.000	Bazargân	12.000
Şemhane	24.000	İhtisab ve Eczaiye	12.000
Kantar	120.000	Kapan	12.000
Boyahane	1.200	Tuna	120.000
Toplam	985.200	Toplam	588.000
Genel Toplam: 1573200			

Çizelge: 6				
Bağhâ-i Belgrad der yed-i Müslümanân ber muceb-i Mülknâme-i Hümâyun				
Bağ	Mehmet	Kethüdâ-i Dızdâr	-	7 vukkiye
Bağ	Ali Ağa	Ser-Cebeciyan-ı Yertüyân	-	12 vukkiye
Bağ	Tatar Mehmed	Ağa-i Tabya-i Kebîr	-	4 vukkiye
Bağ	Yahya	Pasbânân	Der Kaya Burç	8 vukkiye
Bağ	Abullah Ağa	Ser-Barutçiyân	-	5 vukkiye
Bağ	Mehmed Ağa	Fârisân-ı Ewel	Bülbul Deresi	3 vukkiye
Bağ	Murat	Ağa-i Sağ Kol	Bülbul Deresi	11 vukkiye
Bağçe	Mehmet Ağa	Fârisân-ı Ewev	Haşim Bâbı	10 vukkiye
Bağ	El-Hâc Ahmed	Ağa-i Sol Kol	Bülbul Deresi	12 vukkiye
Bağçe	El-Hâc Ahmed	Ağa-i Sol Kol	Bülbul Deresi	15 vukkiye
Arazi-i Hâliye	Mehmed Ağa	Fârisân-ı Ewel	Bülbul Deresi	5 vukkiye
Bağ	Kavakçı Mustafa	Ağa-i Tabya-i Şehriyâri	-	12 vukkiye
Bağ	Mehmed Ağa	Fârisân-ı Ewel	-	6 vukkiye
Bağ	Hüseyin Ağa	Ağa-i Tabya-i Sani	Bülbul Deresi	6 vukkiye
Bağ	Mustafa Ağa	Fârisân-ı Sâni	-	8,5 vukkiye
Bağ	Derviş Mehmed Bektaşî	-	-	10 vukkiye
Bağçe	Hüseyin Bey el-mezbur	Ağa-i Tabya-i Sani	-	3 vukkiye
Bostan	Salih Beşe	-	Bülbul Deresi	7 vukkiye
Bostan	İsmail Beşe	-	Bülbul Deresi	1,5 vukkiye
Bağ	İbrahim	Miralay-ı Varad	Kaya Burç	4 vukkiye
Bağ	Mustafa	Ağa-i Tabya-i Şehriyâri	Kaya Burç	10 vukkiye
Bağ	Hüseyin	Çorbacı-i Yertüyân	-	8 vukkiye
Bağ	---	Odabaşı	Der-mevzi-i mim (Kaya Burç)	3 vukkiye
Bağ ma'a Bağçe	İbrahim	Miralay	Kaya Burç	6 vukkiye
Bağ	İbrahim	Miralay	Kaya Burç	4 vukkiye
Bağ ma'a Bostan	İbrahim Beşe	-	Bülbul Deresi	12 vukkiye
Bağ	İbrahim	Miralay	Kaya Burç	4 vukkiye
Bağ, Narlık/Yazlık	Mehmed Ağa	Fârisân-ı Ewel	-	20 vukkiye
Bağ	İbrahim Bey	Miralay	-	6 vukkiye
Bağ	Hilmi ve Hüseyin	Fârisân-ı Ewel	Kurb-ı Kırık Han	12 vukkiye
Bağ	Mustafa Bey	-	Der-cânib-i Tuna	12 vukkiye
Bağ	Mehmed Ağa	Fârisân-ı Ewel	Kurb-ı bağ-ı Mustafa Bey	12 vukkiye
Bağ	Kamil Abdullah ve Ahmed	Topçuyân-ı Yerlü	-	14,5 vukkiye
Bağ	Hasan Ağa	Topçuyân-ı Yerlü	Der-sahil-i Tuna	7 vukkiye
Bağ	Ahmed	Kethüdâ-i Topçuyân	-	14,5 vukkiye
Bağçe	İstoya veled-i Toma	-	-	3 vukkiye
Bağ	Lazar	-	Kaya Burç	25,5 vukkiye
Bağ	Gorki	-	-	22,5 vukkiye
Bağ	İstoyan	-	-	18 vukkiye
Bağ	İstovan	-	-	12 vukkiye
Bağ	İstoya	-	-	2 vukkiye

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

Kıyûd-i Kadime Arşivi

- 17 Numaralı Mufassal Tahrir Defteri
18 Numaralı Mufassal Tahrir Defteri
184 Numaralı Mufassal Tahrir Defteri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

- 187 Numaralı Mufassal Tahrir Defteri
361 Numaralı Mufassal Tahrir Defteri
82 Numaralı Mühimme Defteri
93 Numaralı Mühimme Defteri

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

- 731 Numaralı Evkaf Defteri (11. Sayfa, 13. Sıra)

Kitaplar

- Akdağ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisâdî ve İctimâî Tarihi*, c.1, Ankara, 1999.
Akgündüz, Ahmet, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukukî Tahlilleri*, c.5, İstanbul, 1992.
Emecen, Feridun, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, Ankara 1989.
Gürsel, Haluk F., *Tarih Boyunca Türk Rus İlişkileri*, İstanbul 1968.
İlgürel, Mücteba, "I. Mahmud" *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.11, Çağ Yayınları, 1989.
İnalçık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C.1, Eren Yayıncılık 2000.
Jorga, Nicoleta, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.4, Yeditepe Yayınları, 2012.
Kankal, Ahmet, *16. Yüzyılda Çankırı Sancağı*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993 (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
Kanunname-i Ali Osman, haz: Abdülkadir Özcan İstanbul 2007.
Karagöz, Hakan, *1737- 1739 Osmanlı- Avusturya Harbi ve Belgrad'ın Geri Alınması*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2008.
Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*, TTK, Ankara, 1990.
Kurt, Yılmaz, *XVI. Yüzyılda Adana Tarihi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 1992.
Özen, Şükrü, "Abdullah Paşa (Muhsinzade)" *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C.1, Yapı Kredi Kültür Yayınları, 1999.
Roeder, Karl, *Austria's Eastern Question 1700- 1790*, New Jersey, 1982.

- Sami ve Şakir ve Suphi; Tarih*, İstanbul, 1198.
- Şem'dânizâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Tarih-i Mür'it- Tevârih*, (Neşr. M. Münir Aktepe), C.I, İstanbul 1976.
- Toksoy, Cemal, "Mehmed Paşa (Yeğen)" *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlı Ansiklopedisi*, C.2, Yapı Kredi Kültür Yayınları, 1999.
- Türkmen, İlhan, *XVI. Yüzyılda Belgrad Kazası*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014.
- Ünal, Mehmet Ali, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)*, TTK, 1989.
- Zinkeisen Johann, Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C.5, Yeditepe Yayınları, 2011.

Makaleler

- Altun, Erman, "Tekirdağ Adetlerinde Bocuk Gecesi ve Sedenka" *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Şükrü Elçin Armağanı, Y.29/1-2, Ankara 1993, s.34-51.
- Aslantaş, Selim, "Belgrad-ı Dâr-ul-Cihad" *Türkiyat Araştırmaları*, Hacettepe Üniversitesi, Sayı.15, Güz 2011.
- Barkan, Ömer L., "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", *Türkiyat Mecmuası* TM,X, 1951- 1953, s.1-26.
- Bulduk, Üçler, "16. Yüzyılda Çorum Sancağı'nın İdarî Yapısı" *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Çorum Sempozyumu*, Çorum 1998, s.19-41.
- Çoban, Erdal, "Kopan Sancağı'nın (Macaristan) 16. Yüzyıldaki Ekonomik Gelişmesi Üzerine" *OTAM*, Sayı:17, Ankara 2005, s.125-140.
- Gökbilgin, M. Tayyip, "Nahiye" *İslam Ansiklopedisi*, C. IX, s.37-39.
- Kallek, Cengiz, "Kile" *TDVİA*, C.25, 568- 571.
- Genç, Mehmet, "Mukataa", *TDVİA*, C.31, s.129-132.
- N. Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reâyadan Alınan Vergi ve Resimler" *AÜDTCFD*, V/5, 1947, s.483-511.
- Sahillioğlu Halil, "Bâd-ı Hevâ" *TDVİA*, C.4, 1991, s.416-418.
- Sevinç, Tahir, "Belgrad Kalesi'nde Tamir ve İmar Faaliyetleri (1740-1743)", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 32, Ağustos 2014.
- Şahin, İlhan, "Nahiye" *TDVİA*, C.32, 2006, s.306-308.
- Taşkın, Ünal, "Osmanlı Devleti'nde Hayvanlardan Alınan Vergiler", *I. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumu Bildirileri 30 Mart-1 Nisan 2006*, (edt: Abdullah Özen), Elazığ 2006, s.231-240.
- Taşkın, Ünal, "Rüsum-ı Örfiye", *Tarih Okulu*, 14, 2013, s.55-73.
- Türkmen, İlhan, "16. Yüzyılda İskilip Kazası", *Dünü Bugünü ve Yarın İle İskilip Sempozyumu*, 9-11 Ekim 2014 (Basımda).

CONTENTS

Articles and Studies:	<u>Page</u>
SİR GAVAZ, ÖZLEM: Evaluation of KUR ¹⁰ <i>Hulana-</i> / KUR ¹⁰ SİĞ ‘Wool River Land’ According to the Hittite Texts	357
YILDIRIM, M. İBRAHİM: A New Persian Source on the History of Timurids: <i>Müntahabü't-Tevârih</i> of Zahîr-i Mar'âşî	371
KUL, EYÛP: Improvement of Mines in Kratov, Kyustendil, Skopje, Trepça and Jejene According to a Report Dated 1703	395
TÛRKMEN, İLHAN: Socia-Economic Structure of Belgrade in 1740s According to Ottoman Empire Sources.....	411
DEMİRÜREK, MEHMET: The Dragomans of the Britain and the Dragoman Reform of 1758	439
EFE, AYLÂ: Mahmut II's Census in Property: The Case of Evreşe	483
KASUMOVIĆ, FAHD: Understanding Ottoman Heritage in Bosnia and Herzegovina: Conversions to Islam in the Records of the Sarajevo Sharia Court, 1800-1851	507
SÛME, MEHMET: A Sample of Ottoman Tax Implementations: The Octroi Tax	601
GÖLEN, ZAFER: The Efforts of Ottoman Government Regarding the Protection of Bosnia-Herzegovina Forests During Reforms	547
SATILMIŞ, SELAHATTİN: Disaster Management of the Ottoman Empire and the Criticisms Directed Toward the Govenor Sadık Mehmed Paşa in the Earthquake of Chios in 1881.....	573
KORKMAZ, TELLÎ: G. V. Chicherin in Turkish-Russian Relations and the Armenian Issue	619
Translations:	
HASANOV, ZAUR (Transl.: Bağdagül Musa): Identical Traditions, Cults and the Psychology of the Scythians and Turko-Mongol Peoples	639
Turkish Abstracts.....	663
Abstracts.....	671
Belleten Journal Editorial and Application Requirements (in Turkish)	679
Belleten Journal Editorial Principles and Application Requirements (in English)	682

BELLE TEN

PERIODICAL PUBLISHED EVERY FOUR MONTHS

TURKISH HISTORICAL SOCIETY REVIEW

Volume : LXXX

No. 288

August 2016

ANKARA – 2016